

**De kernthema's in de werking 2013 – 2016 van het Kenniscentrum
Vlaamse Steden
Werkteksten en verslagen van de zes gespreksgroepen
Denkdag 23 oktober 2012**

Inhoudsopgave

Lijn 1 **Steden in Transitie, Steden en Transitie**

Input gespreksgroepen ‘Steden in transitie, steden en transitie	3
Verslag gespreksgroep I	7
Verslag gespreksgroep II	10

Lijn 2 **Demografische uitdagingen en het capaciteitsvraagstuk**

Input gespreksgroepen ‘Demografische uitdagingen en het capaciteitsvraagstuk’	17
Verslag gespreksgroep I	27
Verslag gespreksgroep II	30

Lijn 3 **Europa in de steden – de steden in Europa**

Input gespreksgroep ‘Europa in de steden – de steden in Europa’	35
Verslag gespreksgroep	37

Lijn 3 **Wonen in de stad**

Input gespreksgroep ‘wonen in de stad’	41
Verslag gespreksgroep	44

Lijn 1

Steden in Transitie, Steden en Transitie

Inleiding

Het begrip transitie is in het zog van het debat over duurzaamheid snel op de beleidsagenda gekomen, op internationaal, Vlaams en lokaal niveau. Transitie in deze context gaat over diepgaande wijzigingen in de systemen die de maatschappelijke ontwikkeling beheersen, zoals het energiesysteem, het mobiliteitssysteem, het voedselsysteem, het systeem rond wonen en bouwen, het gezondheidssysteem,... Deze systemen liggen aan de basis van duurzaamheidsproblemen. Een duurzame ontwikkeling vergt daarom een radicale omslag van deze systemen in de richting van meer rechtvaardigheid, meer gelijkheid en respect voor de ecologische grenzen, onder andere in de omgang met ruimte. Die overgang van het ene systeem naar een meer duurzaam systeem noemen we transitie en woorden als transitie management of 'transitie governance' wijzen op de bewuste inspanningen om systemen te veranderen. Het eigene aan systemen is evenwel dat verschillende niveaus van ontwikkelingen op elkaar inwerken (van het internationale naar het lokale en omgekeerd: 'multi-level'), dat veranderingen moeizaam verlopen omdat ze aan veel belangen en macht raken, dat ze langdurig zijn en dat op vele niveaus vele actoren betrokken zijn ('multi-actor').¹

Met deze lijn van kennisvergaring, kennisontwikkeling en kennisverspreiding wil het Kenniscentrum Vlaamse Steden de focus plaatsen op de rol die steden in deze transitie naar een meer duurzame maatschappelijke ontwikkeling al spelen en kunnen spelen en op de vragen die daarbij opduiken. Volgende thema's kunnen in deze lijn aan bod komen. Vanzelfsprekend moet dit na de discussie op 23 oktober 2012 nog meer worden gedocumenteerd en beter worden onderbouwd.

Thema 1

Koppelen van internationale en Vlaamse stedelijke praktijken

In de internationale literatuur over transitie voor een duurzame ontwikkeling en vanuit de praktijk van stedelijke ontwikkelingen, blijkt dat steden wereldwijd worden gezien en zichzelf ook beschouwen als motoren voor duurzame ontwikkeling. Innovatieve projecten ontstaan bijna altijd in niches op lokaal niveau en veranderingen van systemen groeien van onderuit, vanuit lokaal initiatief en de lokale burgermaatschappij.

Er is een indrukwekkend palet van lokale initiatieven dat wellicht op dit moment nog te weinig ontsloten is voor de Vlaamse steden en Brussel. Omgekeerd: de zichtbaarheid van boeiende lokale initiatieven in onze steden kan beter worden geschakeld op de internationale ontwikkelingen en interessante praktijken. Het is voor een Kenniscentrum nuttig na te gaan hoe steden in het buitenland werken aan transitie in verschillende systemen en waar gelijkenissen en verschilpunten zijn met de rol van de steden en deze systemen in Vlaanderen/België. Daarbij zou de focus bijvoorbeeld kunnen worden gericht op mobiliteit, wonen en/of energie, drie thema's die in Vlaanderen hoog op de agenda staan.

Vragen:

- Waar en hoe zijn Vlaamse steden nu betrokken in internationale transitiearena's?
- Moeten we die betrokkenheid versterken; hoe kunnen we dat doen en wat verwachten we daarvan?

¹ Gebaseerd op Block, Th., en E. Paredis (2012), De Januskop van duurzaamheid in Vlaamse steden en van het gangbare transitiedenken, Paper voor de VIA – Rondetafel 'Naar een duurzame en creatieve stad', maart 2012

- Waarin gelijken en verschillen onze steden in vergelijking met buitenlandse collega's inzake hun rol in de systemen die het voorwerp zijn van transities?

Thema 2

Stedenbeleid en transitie management op Vlaams niveau

Op het niveau van de Vlaamse overheid is de aandacht voor transitie management in het kader van Vlaanderen – in – Actie sterk toegenomen. De aanpak staat centraal in 13 programma's. Daar is veel kritiek op (mogelijk): volgens sommigen neemt de Vlaamse overheid wel modes over en vertaalt ze dat in een technisch instrumenteel kader maar zonder politieke gedrevenheid, zonder keuzes te maken. Het moet nu allemaal 'transitie' worden genoemd, zo klinkt het.

Minder duidelijk is hoe de stad en het stedenbeleid daarin zijn gekaderd: de koppeling stedenbeleid – transitie management op Vlaams niveau is op dit moment niet goed gelegd. Het is immers duidelijk dat een structurele omslag van systemen zoals bijvoorbeeld mobiliteit of wonen nooit alleen op stedelijk niveau kan maar een sterke betrokkenheid inhoudt van de Vlaamse overheid (en niet alleen van de Vlaamse overheid bovendien). Maar het omgekeerde geldt ook: steden zijn onmisbaar voor transities op Vlaams niveau. Wellicht is een belangrijk probleem daarbij dat, in tegenstelling tot wat transities suggereren, de Vlaamse aanpak teveel binnen de administratieve en politieke kokers blijft en te weinig vanuit systemen is opgezet. De opdeling in 13 beleidsdomeinen op Vlaams niveau is al een tegenindicatie: systemen veranderen laat zich immers niet vatten via een administratieve afbakening.

Vragen:

- Wat betekent transitie management op Vlaams niveau op dit moment voor de steden? Is dat meer dan een voorbijgaande mode, heeft dat impact op de steden?
- Hoe verloopt op dit moment de koppeling tussen Vlaanderen en de steden in de verschillende transitiearena's binnen Vlaanderen-in-Actie?
- Hoe bouwen we in Vlaanderen transitiearena's uit waarbij Vlaamse kaders en lokaal initiatief beter worden gekoppeld?
- Hoe versterken we de samenwerking tussen de steden zelf, ook in de verhouding met de Vlaamse overheid?

Thema 3

De stad als systeem, basis voor coalities?

Op stedelijk niveau neemt het besef toe dat een omslag in het handelen gericht op duurzaamheid structurele omslagen vergt en daarom moet steunen op heel brede coalities en op nieuwe verbindingen tussen overheid, burgerinitiatief, sociale bewegingen, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Van 'urban government' naar 'urban governance', zo vat de slagzin het samen. We zien her en der brede coalities ontstaan (voor een klimaatneutrale stad, bijvoorbeeld).

Centraal staat niet de stad als stadsbestuur, maar de stad als sociaal en ecologisch systeem waarin allerlei actoren een plaats hebben, een rol spelen en invloed uitoefenen op het functioneren van dat systeem. Voor een deel kunnen coalities in de stad een en ander zelf; voor een belangrijk deel kunnen die verbanden in de stad wel experimenteren maar hangt een structurele omslag mee af van andere beslissers en van het gedrag van spelers die ook maar niet alleen in de stad actief zijn.

De rol van het stadsbestuur in brede coalities gericht op duurzaamheid en transitie van systemen roept heel wat vragen op. Dit gaat immers niet om een stadsproject met een duidelijke finaliteit en een duidelijk afgebakend tijdspad, waarbij het stadsbestuur de leiding heeft en de voornaamste instrumenten

zelf in handen heeft. Het gaat om langlopende programma's met een nog op te bouwen finaliteit (wat duurzaamheid is, is immers niet vooraf bepaald en is ook deels afhankelijk van technische randvoorwaarden). Het gaat om pogingen om coalities te maken, wat betekent dat het stadsbestuur zelf weliswaar de morele leider kan zijn en zelf het voorbeeld moet geven (ook niet altijd even evident), maar waarbij vooral moet worden ingespeeld op initiatief van anderen met de overweging welke rol het stadsbestuur daarbij (eventueel) (niet) moet spelen. Het gaat om overtuigen, inspelen op initiatief, aanzetten tot gedragsverandering, om de inzet van een palet van instrumenten (van sensibilisering, animatie tot financiële instrumenten). Het appelleert aan een inzet van politiek en politiek leiderschap die de partijpolitieke agenda's overstijgt. Het hangt samen met leiderschap in het middenveld en het bedrijfsleven.

Door deze invulling krijgt het begrip participatie een meer diepgaande betekenis dan inspraak in projecten van het stadsbestuur. Participatie in duurzame ontwikkeling gaat om verantwoordelijkheid nemen, coalities maken. Participatie gaat over samen werken en samen doen, niet alleen over samen praten. Het is vanzelfsprekend dat een verzwakte representatiedemocratie dit niet alleen kan en dat vernieuwde verbindingen nodig zijn met de burgermaatschappij en bedrijven.

Vragen:

- Welke coalities zijn er in de steden aan het ontstaan? Rond welke thema's of domeinen enten deze zich? Hoe belangrijk zijn die? Is dat meer dan een mode, welke waarde hebben deze coalities?
- Wie maakt van die coalities deel uit; wat is de agenda van deze coalities?
- Hoe ontwikkelt zich het leiderschap in deze programma's, bij de overheid, het middenveld, bedrijven?
- Wat is de rol van onderwijs- en kennisinstellingen in deze programma's?

Thema 4

Werkt transitie ontgrenzend?

Onvermijdelijk betekent het systeemdenken dat de administratieve schalen zeer relatief zijn: vanuit het perspectief van de voedselketen bijvoorbeeld is de stad deel van mondiale netwerken en is een deel van de discussie hoe die netwerken dicht bij de stad kunnen worden ontwikkeld. Dit raakt onder andere de verhouding tussen stad en omliggend suburbaan gebied, het raakt initiatieven als stadslandbouw. Ook vanuit het perspectief van het mobiliteitssysteem in en rond de stad, zijn administratieve grenzen nagenoeg betekenisloos. Het koppelen van openbaar vervoer aan woonassen in onze vernevelde steden, vertrekt vanuit de rationaliteit van deze koppeling en niet van administratieve grenzen. Hetzelfde geldt voor het woon- en bouwsysteem. Vanuit het perspectief van duurzaam wonen en bouwen, maakt de idee van de rasterstad of lobbenstad opgang: in de stad komen lobben binnen (waterwegen, groene assen), die de basis kunnen vormen voor toekomstige ontwikkelingen tussen stad en ommeland, met concentraties van woningen bij de mobiliteitsassen van het openbaar vervoer; dicht bij de voorzieningen en op een voldoende schaal uitgebouwd voor het beheer van leefbare voorzieningen. Transitie van systemen maakt het mogelijk om oude discussiepatronen die louter over posities gaan (stad 'versus' randgemeenten) te overstijgen.

Vragen:

- Kan van het transitiedenken een mobiliserend effect uitgaan gericht op het realiseren van stedelijke programma's die niet beperkt zijn tot de administratieve grenzen van de stad?
- Waar zien we programma's die ontgrenzend werken; hoe kan de Vlaamse overheid dit mee stimuleren, als belangrijke speler in die gebieden zelf?

Thema 5

Bestuurlijke organisatie past niet in bekende patronen

Voor de bestuurlijke organisatie van dergelijke coalities zijn de ervaringen nog pril en duiken veel vragen op:

- Werken met transitieprogramma's raakt op veel punten de sectorale of domeingebonden organisatie van de stedelijke instellingen. Wellicht toont het transitiedenken aan dat deze historisch gegroeide sectorale indelingen voorbijgestreefd zijn en niet meer aangepast zijn aan systeembenaderingen. Mobiliteit, wonen, voorzieningen, energie,... het zijn geen aparte domeinen maar met elkaar verweven afwegingen voor bijvoorbeeld de keuze voor nieuwe woonprojecten.
- Hoe organiseren we dergelijke coalities en hoe bedden we dat in de stadsorganisatie in, of is het net beter om dat niet te doen en dergelijke organisatie een grote vorm van autonomie te geven, op afstand van het stadsbestuur? Hoe organiseren we een open netwerk? Het lijkt soms een contradictie.
- Het type experten dat we daarvoor nodig hebben, wijkt heel erg af van de klassieke ambtenaar en dat vergt dus ook qua statuut aangepaste stelsels. Allicht moeten op dat niveau mensen in teams worden betrokken uit het bedrijfsleven en het middenveld.
- Dergelijke programma's vergen een constante voeling met het veld, screening van interessante initiatieven, vereist het zoeken naar intelligente verbindingen tussen overheidsinitiatief, burgerinitiatief en initiatief van ondernemingen. Dat vereist fora voor ontmoeting, (fysieke of virtuele) platformen waar initiatieven elkaar kunnen ontmoeten, zodat er nieuwe verbindingen ontstaan. Dit soort werken vergt aangepaste systemen van informatie en kennisbundeling in de steden zelf en tussen de steden. Het werken met systemen van open data is daarvan een onderdeel.
- Marketing is niet het juiste woord wellicht maar toch zijn vormen van sensibilisering, educatie, vorming,... al even cruciaal, niet als losse flodders en nu en dan maar permanent en gericht op langdurige beïnvloeding.

Vragen:

- Hoe organiseren steden zich nu bestuurlijk op deze transitieproblematieken en op de aanpak die daarvoor nodig is?
- Welke mensen worden daarvoor aangetrokken en hoe zijn die ingebed in de organisatie? Wordt initiatieven eventueel verzelfstandigd en in welke vorm gebeurt dat dan?
- Hoe verhouden deze initiatieven zich tot de stadsorganisatie, die traditioneel nog sterk sectoraal is opgebouwd?
- Welke beleidsinstrumenten worden hieraan gekoppeld inzake informatie en data, inzake marketing en sensibilisering?

Verslag denkdag Kenniscentrum – Steden in Transitie, Steden en Transitie

Gespreksgroep I

Moderator: Thomas Block

Verslag: Tine Boucké

Uit de gesprekken binnen werkgroep 2 blijkt dat enkele Vlaamse centrumsteden reeds aan de slag zijn gegaan met transitie management of het bredere transitiedenken min of meer hebben geïntroduceerd. Het Covenant of Mayors blijkt vaak een vertrekpunt te zijn. Andere steden interpreteren ‘transitie’, zoals omschreven in de werktekst van het Kenniscentrum, als een (te) filosofisch verhaal. Indien ‘transitie’ wat minder abstract zou worden omschreven, bijvoorbeeld door het te koppelen aan enkele concrete initiatieven, zouden deze centrumsteden en het Kenniscentrum Vlaamse Steden elkaar wellicht beter kunnen begrijpen.

Steden die reeds aan de slag zijn gegaan met transitiebegrippen zijn o.a. Gent, Antwerpen en Leuven. Andere steden hebben initiatieven opgezet die raken aan aspecten van transitiedenken, zoals het ontwikkelen van een (eenmalige) toekomstvisie, het opzetten van ‘governance’-coalities rond een bepaald thema, het stimuleren van ‘bottom-up’-praktijken, etc.

De aanpak in Gent, Leuven en Antwerpen kent een aantal gelijkenissen en verschillpunten.

Gelijkenissen:

- Het werken met een forum/arena/... met deelnemers uit diverse geledingen van de maatschappij (ambtenaren, bedrijven, middenveld en ngo's, kennisinstellingen,...)
- Het tegengaan van verkokering in sectoren/sectorale beleidsvormgeving
- Participatief en ‘bottom up’
- Wetenschappelijk luik: beleidsmatig ondersteunende instrumenten ontwikkelen die het ‘bottom up’-proces objectiveren en het maken van strategische keuzes mogelijk maakt
- Thematische werking, met name een focus op ecologische duurzaamheid (de sociale pijler inzake duurzaamheid blijft veeleer op de achtergrond)

Verschillen:

- Voorafgaandelijk een systeem- en actoranalyse (laten) uitvoeren (vb. wel: Gent; niet: Leuven; Antwerpen: enkel in kaart brengen van kansen en sterktes, nadruk op het positieve verhaal)
- Initiator of aanleiding: het initiatief in Gent is gegroeid vanuit het Europese ‘MUSIC’-project, terwijl in Leuven enkele academici en het stadsbestuur een traject en organisatie uittekende. In Antwerpen lijkt het voorlopig vanuit één stedelijke dienst te groeien.
- Afbakening van thema's (vb. Gent: klimaat, luchtverontreiniging en milieuhinder; Antwerpen: Energie, Mobiliteit, Water, Groen, Ruimte, Bodem, Leefkwaliteit, Materialen; Leuven: Gebouwen, Energie, Mobiliteit, Transitie en participatie, Landbouw)
- Leuven laat zich onder meer begeleiden door een ‘G20’ van beslissingsmakers (burgemeester, CEO's van de voornaamste bedrijven, rector,...). Gent opteerde dan weer om eerst met ‘frontrunners’ een traject te bewandelen. Antwerpen is op dat vlak nog wat zoekende (ook rekening houdend met het verkiezingsjaar).
- Eens opgestart, wordt het project al dan niet verder getrokken vanuit het lokale bestuur (vb. Leuven: geen projectleider vanuit de stad)

Daarbij worden centrumsteden geconfronteerd met bepaalde **moeilijkheden**:

- Eens dergelijk transitietraject wordt opgestart stelt zich de vraag hoe dit weerspiegeld moet worden in een (project)structuur

- Wanneer een partnerschap wordt opgestart blijkt dat vaak voor het trekkerschap in de richting van de stad wordt gekeken. De praktijk leert dat, met uitzondering van de academische wereld, weinig andere trekkers ontstaan. De steden kiezen echter vaak zelf voor een regierol.
- 'Transitiemanagement' als methodiek blijkt beter werkbaar voor burgers en middenveldorganisaties, eerder dan voor bedrijven
- Het is van wezenlijk belang dat het transitieproces ook binnen de eigen stadsorganisatie wordt verankerd. Hierbij botst men vaak op de grenzen van de huidige structuren. Uit de praktijk blijkt dat, wanneer transitiedenken niet van bovenop wordt opgelegd, het uitrollen binnen andere departementen een gevecht blijft. Daarenboven is het heel moeilijk om zicht te houden op wat er binnen andere diensten en departementen gebeurt. Anderzijds, wordt opgemerkt, is het wellicht makkelijker om een organisatie mee te krijgen wanneer je ambtenaren mee in het bad trekt (met andere woorden betrokken partij maakt in de fora). Ook een 1 op 1 relatie met diensten en departementen is van essentieel belang: wanneer je bepaalde diensten te laat betreft, wordt het proces in vraag gesteld.
- Als stad moet je proberen om de gewenste transities (transities zijn van alle tijden en spelen zich af zonder dat je het merkt) te faciliteren en te versnellen. Ongewenste transities moet je zodanig proberen om te buigen dat het transities worden richting een toekomst die sociaal en ecologisch duurzaam is.
- Een transitiearena en transitieprocessen spelen zich niet af in een machtsvrije context (in tegenstelling tot het uitgangspunt van prof Jan Rotmans), het is van belang dat het verhaal ook een politiek draagvlak heeft, of zelfs getrokken wordt.
- Bestaande adviesorganen (vb milieuraad) zijn vaak doodgebloed of werken enkel nog pro forma; bestaande adviesorganen werken vaak ook los van elkaar en zouden in de toekomst wellicht beter rond 'systemen' kunnen werken in plaats van rond beleidssectoren.
- Verzelfstandigingen binnen de lokale besturen maken het verhaal moeilijker, rollen moeten beter worden afgebakend => beleidsvoorbereiding mag niet bij de uitvoerders zitten (wat nu vaak gebeurt omdat daar de middelen zitten)
- Transitie betekent ook nieuwe vormen van besturen met hogere overheden (vb. de Vlaamse overheid heeft door onderwijsregelgeving (toekennen van middelen en erkenning van opleidingen) een impact op het economisch weefsel van een stad: kan productinnovatie al dan niet stimuleren of tegenhouden). Veel bevoegdheden inzake de Covenant of Mayors situeren zich ook op een ander niveau dan het lokale. Het behoudsgezinde overwinnen is ook een thema voor Vlaanderen (vb. sociale huisvesting waar iedereen de knelpunten kent maar waar ze niet opgelost geraken). Transitie moet ook op Vlaams niveau met een systeembril worden bekeken (kernen versterken, buitengebied vrijwaren conflicteert met het principe van basismobiliteit: consequenter en coherenter kader nodig op Vlaams niveau).

Daarnaast konden ook een aantal **succesfactoren** gedetecteerd worden:

1. Politiek moet deuren openen om administratie binnen te laten
2. Politieke gedragenheid is cruciaal
3. Duurzaamheid als kwaliteit definiëren in plaats van als finaliteit
4. Andere profielen nodig binnen stedelijke en bovenlokale administratie (moeten zien wat ontstaat in de maatschappij, dit kunnen faciliteren,...)
5. Grote 'governance'-allianties zijn noodzakelijk (liefst gestimuleerd via aantal 'gerenommeerde figuren') binnen een kader al dan niet uitgewerkt door het stadsbestuur
6. De taal moet daarbij worden aangepast afhankelijk van de partners: grote bedrijven moeten vanuit Europa aan bepaalde doelstellingen voldoen, als stadsbestuur kan je hierop inspelen; energiearmoede is van belang bij communicatie naar bepaalde middenveldorganisaties,...
7. Om goed te weten waar je als stadsbestuur mee bezig bent, is het goed om te weten waar je naartoe wil (welke stad willen we worden?)
8. Systeemdenken toont samenhang en kan mogelijks samenwerken bevorderen

9. Een aantal thema's (of systemen) selecteren maar ook initiatief en vertrouwen hebben in de creativiteit van de partners (hoe initiatieven laten ontstaan zonder dat je het als stad moet coördineren?)
10. De politieke realiteit vereist realisatie op korte termijn: deze moeten worden gecombineerd met de transitie-initiatieven op lange termijn
11. De troeven van een regio worden vaak scherper gevoeld door iemand die er verder vanaf staat
12. Stadsregionale samenwerking zal onontbeerlijk blijken bij transitie (op vlak van wonen, mobiliteit, klimaat): randgemeenten moeten capaciteit verkrijgen zodat de stedelijke doelstellingen samen met de rand kunnen worden aangepakt

Dat maatwerk nodig is, bleek duidelijk. Ook beseften de aanwezigen dat dergelijke transitietrajecten zullen gepaard gaan met vallen en opstaan. Toch wordt vanuit de centrumsteden aangegeven dat zij belang hechten aan het uitwerken van een kader door het Kenniscentrum Vlaamse Steden. Er rijzen immers vragen over hoe allianties en coalities moeten worden aangegaan, hoe die eruit moeten zien en men is zich bewust van het belang van een 'first impression': er is maar één kans om het verhaal te verkopen (in sommige steden zowel naar partners toe als naar het eigen bestuur), wat moet de rol zijn van een lokale overheid (regisseren? faciliteren?...). Ook over de normatief-inhoudelijke focus doken vragen op.

Er wordt nog opgemerkt dat het Strategisch meerjarenplan en de Beleids- en Beheerscyclus ook voor het transitiethema van cruciaal belang zullen zijn en dat het belangrijk is dat het Kenniscentrum daarom kort op de bal speelt: het zou interessant zijn om bvb. een document naar de managementteams mee te kunnen nemen waarbij opgelijst staat welke elementen kunnen bijdragen tot een succesvol transitieproces (hoe het containerbegrip duurzaamheid vertalen naar de eigen stad, hoe deze visie omzetten in concrete paden en stappen, hoe maak je transitie zichtbaar,...) om op die manier op het niveau van het managementteam een draagvlak te kunnen creëren. Tot slot wordt nog opgemerkt dat – vermits transitie een intersectoraal verhaal is – dit ook in de andere lijnen van het Kenniscentrum naar voor zou moeten komen (vb. 'wonen').

Verslag denkdag Kenniscentrum – Steden in Transitie, Steden en Transitie

‘Kindvriendelijkheid, konijnen en baby’s’

Gespreksgroep II

Moderator: Filip De Rynck

Verslag: Yves De Weerd

Eerste verkennende ronde

Mechelen: één van de tien thema's memorandum was smart cities, gegoogled naar term transitie, begrip is heel ruim, gaat over overgang naar andere maatschappijvorm, opvallend dat er vanuit Vlaanderen veel initiatieven worden genomen (visier 2050), hoe kan een stad impact hebben op energie waar alle hefbomen niet bij stad ligt, samenwerking met Siemens rond Twin Cities.

Genk: aangenaam te merken dat de link gelegd wordt naar de stad als organisatie in netwerk, anderzijds begrip transitie nogal eng vertaald naar planetgerichte insteek, terwijl PPP toch volledig wordt opgenomen binnen DO, participatie moet benadrukt worden met de stad als regisseur. Wat is de placemate voor transitie, demografie, energie? Waar zit de finaliteit van transitie in de PPP? Transitie loopt risico op te grote focus op planet, terwijl twee anderen even belangrijk zijn als finaliteit.

VVSG: in nota staat dat toch wel; G: maar niet in functie van mensen, zoals mobiliteit

Hasselt: het klinkt als iets wat we moeten doen, maar is het een beschrijving van wat er gebeurt? Heeft een normatieve kant. De stad staat niet op zich, maar is verbonden met de buitenwereld. Praten op het juiste niveau.

FDR: normatieve is inderdaad aanwezig, maar als iedereen het er over eens is, verandert er misschien niets

Leuven: systemen veranderen, hoe ga je dat doen? Nog bovenop het werk dat iedereen al doet? Vraagt lange tijd, en er zijn weinig trekkers.

FDR: verwijst naar gekend capaciteitsprobleem

Brugge: gaat dat ook beleidscultuur niet veranderen, visioenen van mensen in witte gewaden komen naar boven, die eensgezind boven alles zweven. Je ziet wel een vervaging tussen de zuilen, en je ziet een aantal principes en visies weerkeren.

Hasselt: je kunt doen wat je wilt, maar motivatie van bestuur is vaak media-aandacht. Visitatiecommissie was positief, iedereen werkt in de zelfde richting. Nu is het big-bags met potgrond, iedereen zijn eigen tuintje, binnenkort is het weer iets anders

FDR: waarom verwijst je naar dat voorbeeld voor transitie

Hasselt: gaat over duurzaamheid, en is bottom-up

FDR: maar hoe komt het dat het mogelijk is.

Seppe: voordeel van een stad is dat je 6 jaar hebt, toch een lange tijd voor niches

Kortrijk: toch wel heel breed domein, in dat licht is zes jaar toch kort om beleid te voeren. Misschien moet er op bepaalde plaatsen meer gefaciliteerd worden, soms dan weer registreren.

Turnhout: urgentie is aanwezig, men doet er een aantal dingen mee, maar in welke richting; er wordt enerzijds op hoog strategisch niveau gewerkt, maar ook sterk pragmatisch

VVSG: Vlaanderen neemt trekkersrol, maar er zijn toch ook steden die al een heel traject hebben afgelegd. Het hoeft niet alleen over wollige visioenen te gaan, lokale besturen hebben daar hun rol in. Verschillen in focus binnen PPP zitten daar omwille van politiek strategische redenen

FDR: ik begrijp dat de nota meer gelezen wordt als 'hard' rond ruimte en energie, maar gaat wel degelijk even sterk rond sociale doelstellingen

A'pen: transitie gaat over consensus, maar normatieve gaat onvermijdelijk tot conflicten leiden. Transitie heeft neiging om dat onder tafel te schuiven. Zou dus ook over conflictbeheersing gaan.

De tweede ronde: wat doen jullie al dat beantwoord aan transitie, transformatie, of extra-regulier beleid, en waarom benoem je dat zo?

Apen: naast klimaatplan ook een beleidsnota duurzame stad, de bedoeling is om forum op te zetten, multi-actor, dat over langere termijn vanuit transitie insteek concrete realisaties op het veld wil krijgen. Een stedelijk laboratorium, dat zowel in de stad als naar buiten als catalysator te werken. Actoren die eigenaarschap moeten opnemen: bedrijven, universiteiten en hogescholen, middenveld (vloeibaar) en hard (vakbonden, enz.), politici, en koepelverenigingen (VVSG). Zijn er veel in Antwerpen, toch al een reeks. Ingebed in administratie milieu, nog geen evenwaardige poot aan economische en sociale kant. Integratie is niet evident.

VVSG: zelf deelgenomen aan sessie van forum in Apen. Deelnemers hadden niet altijd even sterk oog voor economische dimensie.

FDR: vraag is of stad een geschikt platform is om dat soort discussies te organiseren. Wat doet het forum al precies.

Apen: nog in opstartfase, gevoel dat je een stuk onder de radar moet blijven. Er worden gesprekken gevoerd met kerngroep om visie uit te bouwen. Veel strategische gevoeligheden. Leeraspect is heel belangrijk. In Vlaamse transitieprojecten zitten daar vaak problemen.

FDR: is er politiek draagvlak?

Apen: heel fragiel en klein

Aalst: omschakeling naar klantgericht organisatie op basis van productencatalogus, gehuisvest op één plaats, gaan werken met verschillende loketten.

FDR: is dat transitie? Want lokettenwerking doen vele steden, dan is alles transitie.

Genk: dit soort processen zijn motoren voor transitieprocessen

Mechelen: kan toch hefboom zijn om bijvoorbeeld nodeloze verplaatsingen te verminderen bijvoorbeeld

FDR: niet alle veranderingsprocessen zijn transitieprocessen

Gent: dingen als Veggiedag zijn leuk, buurtfeesten, leuk voor politiek maar verandert niets, ook brugfiguren tussen onderwijsnetten zijn goed, maar tasten systeem niet aan. Er moeten een andere manier van denken en organiseren komen, zoals brede school in iedere wijk.

Gent 2: mobiliteitsplan was wel transitie, want was tijd vooruit, en was heel ingrijpend. Ander voorbeeld is proces rond biobrandstoffen, kwam van prof, burgemeester pikt dat op, wordt gelinkt aan haven en mogelijkheden daar.

FDR: twijfel over mobiliteit?

Gent: was zo ingrijpend dat het toch niet evident

FDR: gent noemt klimaatneutrale stad niet?

Gent: niet echt vertrouwd met proces

Turnhout: cultuurjaar was toch heel krachtig proces met veel dynamiek. (brede coalities, veel initiatief, nieuwe verbindingen,...); anderzijds een interessante insteek over kindvriendelijke stad, wat als een erg mobiliserend project werkt

Genk: zijn dat soort arena's geen city marketing, of lange termijn strategie

FDR: is het meer dan retoriek?

Gent: geeft toch richting aan. In realisaties groot en klein. Gent1: als ik naar armoede kijk, dan is de impact van duurzaamheidstrajecten toch klein. Gent2: over armoede wordt overal gesproken, maar gaat toch over processen, geopolitieke veranderingen die wereldwijd spelen

VVSG: komen we dan niet net terug bij duurzaamheid uit, over werken aan veerkrachtige en duurzame oplossingen, bijvoorbeeld economische

FDR: steden zullen niet zeggen dat het hen allemaal overkomt, maar niemand zal zeggen dat je er niets aan kan doen

A'pen: wat te leren is vanuit Gent, is kijken naar wat je doet en hoe het kadert in de grote uitdaging, en hoe je leerprocessen oppakt

Gent: waar je wel iets ziet veranderen, dan is het rond eigendom, bijvoorbeeld Cambio.

FDR: interessant om over voorbeelden te praten. Volkstuinjes worden genuanceerd

Leuven: er zullen altijd doeners en denkers zijn. Opletten dat dit geen filosofische oefeningen worden, maar dat de doeners ook aan bod komen. Er moet draagvlak gecreëerd worden, breed. LKN is goed omdat er toch linken gelegd worden moet basis sociaal werk.

Mechelen: in kader van KP7 heeft Siemens ons meegenomen in traject met central heating systeem. Zit op niveau van experimenten, zoals slimme lichten. In dossier zit ook elektrische trolleys met bovenleidingen. Denkpijlers rond kenniscentrum rond duurzame energie, mobiliteit, energie.

VVSG: gebeurt dat niet in vele steden, rond slimme energiemeters en panelen. Is toch een trend waarbij, onder koepel van Agoria en Smart Cities, nieuwe technologie wordt uitgetest.

Aalst: nieuw woonproject dat nog moet ingevuld worden. Men wil niet klassiek invullen, maar ook kijken naar nieuwe woonvormen.

FDR: hoe komen die ideeën naar voor?

Aalst: door externen, via wedstrijd

Gent: PPS project waarbij een hoop 2020 doelstellingen op integrale wijze worden samengebracht, met de bedoeling om de wijk ineens klimaatneutraal wordt.

Kortrijk: veel kleine initiatieven van stadstuinen tot wijkinitiatieven. Vraag is wat dit opbrengt. Onderwijsinnovatie: bijvoorbeeld opleiding gaming, is uniek. Gebouwen: omschakeling van industrieel patrimonium naar creatieve economie.

FDR: interessant is Buda fabriek. Daar zou je een element van transitie in kunnen herkennen. Met woonwijken gevoel dat we weer in innovatief regulier beleid.

Mechelen: heel heraanleg van stationsbuurt is mogelijkheid om naar duurzame stadswijk te gaan. Stad moet daar wel trekker in worden, om normen te stellen en richting te geven

Leuven: zit dat ingebed in criteria voor openbare aanbestedingen.

Leuven2: mis toch een stuk sociale duurzaamheid

FDR: is een klimaatneutrale wijk transitie, noemen we dat transitie

Gent: het gaat toch niet over regulier beleid in die wijk, integreert toch ook sociale woningen, worden ook stadstuinjes, en probeert 'wijkcultuur' te bewaren.

A'pen: sluit het aan bij ambitie van de stad, of probeert het ook een overslag te maken, zoals wijk in

Gent. Daarnaast: een klimaatneutrale wijk die wel sociaal verdringt, kan dat om te leren, want fouten maken is essentieel.

Genk: gevoel dat we terug verglijden naar duurzaamheidsprojecten, en we zien onszelf toch nog altijd als actor. We komen toch vooral uit bij zichtbare bakstenen projecten, met meetbare output.

FDR: heeft ook te maken met het feit dat ruimte toch een kerntaak is van steden, altijd geweest

Genk: wat met eigenaarschap van transitie, doen we dat met enkel stadhuis

VVSG: kan je dat nog specificëren

Genk: ik mis het immateriële duurzaamheidsaspect. Ik mis het participatieve karakter van duurzaamheid. Niet enkel licht uitdoen, schaaap kopen om gras af te doen. Het gaat over collectieve verantwoordelijkheid.

FDR: we moeten ons met die dingen bezig houden, omdat ze niet tot duurzame samenlevingen leiden

A'pen: is de Genks een transitievoorbeeld?

Genk: genks is immaterieel stadsproject waarbij we de verantwoordelijkheid voor de stad mee bij de genkenaars hebben proberen te leggen. 100 tal sleutelfiguren die mobiliserend effect zou moeten hebben, en hebben gehad. Duurzaamheidseffecten zijn bewezen.

FDR: ik zou het zeker transitie noemen, gaat over sociaal kapitaal

Genk: je moet het wel kunnen vasthouden, die impact van een 'methodiek' als de Genks

Turnhout: er is een omslag gekomen in het denken over duurzaamheid, leidt toch tot een andere denken rond wie regionaal de stuwende krachten zijn. Turnhout 2012 biedt ruimtes waarbinnen nieuwe coalities worden gevormd, met impact voorbij 2012. Tweede voorbeeld: kindvriendelijkheid. Het wegblijven van domeinen met zware (politieke) kleur, onder vlag van kindvriendelijkheid, is krachtige motor.

FDR: hoe komt dat?

Turnhout: veel mensen in de stad met kinderen, pakt aan. Leidt to innovatieve dynamiek.

Leuven: bestaat in de administraties al de openheid voor dit soort dingen.

FDR: je kunt het vertalen naar: draag je als werknemer de cultuur van het huis uit?

Leuven2: misschien is dat ook transitie, intern veranderen naar nieuwe cultuur.

Wat betekent dit voor de stadsorganisatie?

FDR: hoe gebruik je de capaciteit van de stad in verhouding tot de capaciteit van andere actoren, bijvoorbeeld Siemens

Genk: een van de elementen van capaciteit is dat sectoraal verkokerde karakter, je moet dialoog tussen kokers tot stand brengen. Fragmentariseren van besluitvorming wordt nooit inclusief

Genk: er is in Gent nog nooit zoveel overlegd en gepraat.

FDR: er lijkt toch een shift te zijn waarbij niet enkel wonen en bouwen, maar ook sociale en cultuur mee opneemt.

Gent: steden zijn zich ook bewust van de breedte van haar opdracht, maar worstelt met hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kan opnemen.

FDR: is het probleem niet dat transversale bovenop sectorale komt.

Gent: om dat te illustreren, wat ik toen ik jong was, een transitie-experiment vond, was de witte fiets. Gratis stedelijk openbaar vervoer dat zo attractief is, dat niemand nog zijn auto neemt. Basisinkomen zou ook zo iets zijn, maar kan een stad niet doen.

FDR: even terug naar de vraag. Zit transitie niet nog steeds inde aangebouwde koterijen van de stadsorganisatie, bovenop de gewone bouw.

Seppe DB: departement samenleven werkt op integrale manier, waaruit nieuwe instrument uitkomen. Hoe je van stedenbeleid een horizontaal verhaal maakt.

FDR: er zijn steden die proberen om rond programma's te organiseren. Bijvoorbeeld een schepen voor brede school

Mechelen: groepsdenken begint toch door te breken. Pas bij Telenet een dag ontvangen, konden met nieuwste technologie groeps gesprekken voeren.

FDR: Apen vervaagt grenzen tussen OCMW en stad, en gaat meer organisch om met oppakken van
Gent: groepsdenken is reactie op versnippering van bestuurlijk landschap

Turnhout: als we slim zijn, moeten we dingen bij elkaar zetten

Seppe DB: structuurverandering is geen finaliteit, maar veranderen van structuur creëert ruimte.

Samenvattende bespiegeling

Wat zijn de doorwerkende vragen en ideeën uit de gedachtewisseling, die de steden vooruit kunnen helpen om met transitie of transformatie aan de slag te kunnen gaan?

1. Transitie wordt schijnbaar ofwel sociaal ofwel ecologisch ingevuld, terwijl je vanuit duurzaamheid beide wil combineren. Hoe slaag je als bestuur die brug? Zijn er inspirerende voorbeelden? Misschien kan kindvriendelijkheid een concept zijn dat kan helpen die brug te leggen
2. Niet elk veranderingsproces op weg naar beter bestuur is een transitie (bv. Klantvriendelijke organisatie doorvoeren). Op basis van welke criteria kan je transitieprocessen onderscheiden van goede bestuurspraktijken
3. Problematiek van de bestuurlijke condities. Welke condities heb je intern en extern nodig op weg naar transitiegovernance? Kwamen alvast naar voor:
 - Capaciteit
 - Inbedding in de organisatie
 - Verhouding ambtelijk versus politiek niveau
 - Verhouding met sectoren
 - Competenties en mentaliteit bij personeel
 - Organisatievorm

Enkele reflecties om verdere denkoefeningen te voeden

Experimenteerdrang

Hoewel het voor steden niet moeilijk bleek om een waaier aan duurzaamheidsprojecten voor te leggen, stelt men zich veelvuldig de vraag of deze projecten als transitie-experimenten kunnen gezien worden. In discussie daarover was het verhaal van de blinde onderzoekers en de olifant nooit ver weg. In dat verhaal begint een groep blinde onderzoekers een olifant te bestuderen en wordt hen gevraagd om een olifant te beschrijven. Eén van de onderzoekers bestudeert het been van de olifant, en concludeert dat een olifant een boom is. De onderzoeker die de staart onderzoekt definieert de olifant echter als een bezem. Enzovoort. Het verhaal illustreert vrij mooi het belang van de context van experimenten om te

kunnen bepalen of een duurzaam project een transitie-experiment is, of kan zijn. Het kader waarbinnen je een project opzet bepaalt dus in belangrijke mate of het kan bijdragen tot een duurzaamheidstransitie. Hoe leg je dat kader dan vast? Daarvoor kan de volgende bepaling van wat een transitie-experiment is, een leidraad zijn. Een transitie-experiment moet minstens:

- Een innovatie bevatten met een mogelijke bijdrage aan een duurzame systeemverandering
- Een verbinding leggen met een maatschappelijke uitdaging (zoals vergrijzing, kostenbeheersing, verkeerscongestie, ...)
- Geplaatst worden in een lange termijn perspectief met een sterke focus op leren.

Een project hoeft die elementen niet van bij het begin bevatten. Projecten kunnen ook tijdens hun looptijd in een nieuw kader geplaatst worden, waardoor zowel de impact als de leeropbrengst kan vergroot worden.

De Brede Overheid In De Stad

Een beeld dat overblijft na de workshop is dat van een overheid die breed vertakt zit in de stad: er is niet alleen het stadsbestuur maar ook veel diensten van de Vlaamse overheid en veel door de Vlaamse overheid betaalde organisaties. Zeker wanneer steden willen evolueren naar meer integrale, transversale praktijken en organisatiemodellen, is het nodig om dus breed te kijken wanneer het gaat over de rol van de overheid en de capaciteit in de stad.

Het werken met administratieve omschrijvingen van sectoren, ook voor de mandaatverdeling, is in zulke benadering niet meer productief is. Er moet dan gedacht worden aan nieuwe manieren van werken. Wat bijvoorbeeld te denken van enkele schepen voor brede school? Het integrale als integraal deel van beleidsportefeuilles.

Daartegenover stond toch een licht contrasterende kijk op de Vlaamse overheid, waar vooral de sterk sectorale opdeling werd uitgelicht, en dus het beeld van een ‘smalle’ overheid opdaagde. Zou breed kijken natuurlijker zijn op niveau van de stad dan op niveau van de Vlaamse Overheid?

Lijn 2

Demografische uitdagingen en het capaciteitsvraagstuk

Thema 1

Capaciteitsvraagstuk en diversiteit aan voorzieningen

De 13 centrumsteden zouden van 1,52 miljoen inwoners in 2008 naar 1,64 miljoen inwoners in 2018 en 1,65 miljoen inwoners in 2028 evolueren (+8%). De bevolking blijft ook na 2018 in de meeste centrumsteden verder aangroeien maar aan een veel zwakker ritme. De steden krijgen volgens diezelfde prognoses te maken met het grootste deel van de bevolkingstoename in Vlaanderen. De totale aangroei van de bevolking bedraagt 447.696 inwoners voor Vlaanderen. Daarvan komen 129.650 inwoners in één van de 13 centrumsteden terecht. 28,9 % van de aangroei komt dus voor rekening van de centrumsteden.

In de centrumsteden zullen er volgens de prognoses in 2018 gemiddeld 8% meer huishoudens zijn. Samen met die toename van het aantal inwoners duiken verschillende maatschappelijke fenomenen tegelijkertijd op: vergroening (groei van gezinnen met kinderen), vergrijzing (+ 65 – jarigen) en verzilvering (+ 85-jarigen), gezinsverdunding, toename van nieuw samengestelde gezinnen en buitenlandse migratie. Die fenomenen zullen zich in elke stad anders en in verschillende verhoudingen manifesteren.

De vraag is hoe we tijdig dat capaciteitsprobleem qua woongelegenheden, kinderopvang, onderwijsinstellingen, zorgvoorzieningen, ... kunnen opvangen en zorgen voor voldoende voorzieningen. De grote variatie aan samenlevingsvormen moet daarenboven vertaald worden in een grote diversiteit aan specifieke woningen en voorzieningen.

Vragen

- Hebben steden al de consequenties van de groei voor toekomstige behoeften aan voorzieningen binnen de diverse levensdomeinen in beeld gebracht en gekwantificeerd?
- De prijs van woningen en de grote variatie aan samenlevingsvormen met een nood aan een grote diversiteit aan woonvormen tot gevolg, zal ons dwingen de bestaande woonconcepten aan te vullen met nieuwe types (loskoppelen van eigendom en woning, groepswoningbouw, kangoeroewoningen, cohousing,...) en daarvoor ook verschillende actoren te mobiliseren.
Is er al een start genomen in de steden met onderzoeken in die zin, experimenten, samenwerking met initiatieven uit de civiele maatschappij?

Opmerking bij de cijfers onder thema 1 en 2

De gegevens van de 13 centrumsteden zijn gebaseerd op de bevolkingsprognoses door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, die voor Brussel zijn gebaseerd op gegevens van het BISA.

De methodes van de beide bevolkingsprognoses verschillen van elkaar, wat ook zijn impact kan hebben op de vergelijking van de resultaten.

Toename inwonersaantallen absolute cijfers en % toename/afname

	2008	Toename 2008 tot 2018	Toename 2018 tot 2028	Totale toename 2008 tot 2028	%
Aalst	78.271	4.272	724	4.996	6,3
Antwerpen	472.071	55.937	13.847	69.784	14,7
Brugge	117.073	64	-2.313	-2.249	-1,9
Genk	64.294	2.072	598	2.670	4,1
Gent	237.250	19.801	114	19.915	8,3
Hasselt	71.543	6.383	2.283	8.666	12,1
Kortrijk	73.941	1.662	-641	1.021	1,3
Leuven	92.704	4.676	-3.160	1.516	1,6
Mechelen	79.503	6.372	2.498	8.870	11,1
Oostende	69.175	2.387	-75	2.312	3,3
Roeselare	56.547	3.466	477	3.943	6,9
Sint-Niklaas	70.450	4.390	1.533	5.923	8,4
Turnhout -	40.070	2.107	176	2.283	5,6
Vlaanderen	6.161.600	348.279	99.417	447.696	7,2

	2008	Toename 2008 tot 2018	Toename % 2008 tot 2018
Brussel	1.048.491	159.621	15,2

Toename aantal huishoudens absolute cijfers en % toename/afname

HH	2008	Absolute toename 2008 -2018	% toename	Absolute toename 2018 tot 2028	Absolute toename 2008 - 2028	% toename 2008 - 2028
Aalst	35.106	2.372	6,7	945	3.317	9,4
Antwerpen	225.486	22.137	9,8	5.501	27.638	12,2
Brugge	51.776	1.888	3,6	305	2.193	4,2
Genk	24.056	1.672	6,9	885	2.557	10,6
Gent	113.952	9.181	8,0	680	9.861	8,6
Hasselt	31.718	3.868	12,1	1.828	5.696	17,9
Kortrijk	32.087	1.523	4,7	177	1.700	5,2
Leuven	45.382	2.751	6,0	-984	1.767	3,8
Mechelen	34.228	2.986	8,7	1.304	4.290	12,5
Oostende	35.142	2.392	6,8	715	3.107	8,8
Roeselare	23.958	2.196	9,1	847	3.043	12,7
Sint-Niklaas	29.835	2.535	8,4	1.222	3.757	12,5
Turnhout	17.982	1.543	8,5	349	1.892	10,5
Vlaanderen	2.578.557	217.700	8,4	100.504	318.204	12,3

Toename huishoudens naar grootte

toename 2008-2018 (absoluut)	1p HH	2p HH	3p HH	4pHH	5p HH	6+ pHH
Vlaams Gewest	102.172	103.263	12.464	-937	-598	1.336
Aalst	1.034	1.056	196	50	16	19
Antwerpen	8.184	4.838	3.245	3.072	1.399	1.400
Brugge	1.611	1.247	-309	-426	-187	-49
Genk	889	873	115	-100	-66	-39
Gent	4.182	2.423	836	1.056	392	293
Hasselt	1.844	1.650	201	119	35	19
Kortrijk	1.030	571	65	-94	-46	-4
Leuven	1.378	952	199	123	62	37
Mechelen	1.330	890	244	219	172	130
Oostende	1.743	941	-86	-137	-49	-20
Roeselare	992	1.043	177	-14	2	-5
Sint-Niklaas	1.250	985	149	92	27	32
Turnhout	888	670	25	-32	-6	-1

Thema 2

Omgaan met de foutenmarge van prognoses en met evoluerende maatschappelijke noden

Infrastructuur moet tegemoet komen aan de noden van verschillende doelgroepen, zowel morgen als in de verdere toekomst. Er duiken twee problemen op in de omzetting van behoeften naar voorzieningen.

1. Bij het maken van bevolkingsprognoses zijn de demografische tendensen de inspiratiebron om toekomstige evoluties op te baseren. Het bestaan van de prognoses is een absolute meerwaarde, maar niemand kan exact de toekomst voorspellen. Er moet steeds rekening gehouden worden met een zekere foutenmarge en bijsturingen zullen een permanent aandachtspunt zijn.
2. Behoeften fluctueren in de tijd, wat structurele oplossingen op het vlak van fysieke voorzieningen niet evident maakt. Voorzieningen waar op korte termijn grote nood aan is, zijn binnen tien jaar mogelijks overbodig. De bevolkingsprojecties geven aan dat de maatschappelijke uitdagingen voor bijvoorbeeld de doelgroep kinderen en jongeren opschuiven in de tijd. Waar de projecties de piek voor 0-2 jarigen zien in 2017, is dit voor 2-4 jarigen 2019 en voor 5-10 jarigen 2024.

Het is daarom nodig in te zetten op aanpasbare, combineerbare en multi-inzetbare infrastructuur, zodat we de noden en uitdagingen voor bijvoorbeeld kinderopvang en kleuter- en lager onderwijs optimaal op elkaar kunnen laten aansluiten en schommelingen kunnen ondervangen.

Steden zijn vandaag echter aan handen en voeten gebonden door bovenlokale regelgeving die te sectoraal en vooral te detaillistisch is. Nieuwsoortige geïntegreerde aanpakken (verweving, combineerbaarheid, aanpasbaarheid en multi – inzetbaar) komen daardoor zeer moeizaam tot stand of blijken onmogelijk te zijn.

Vragen

- Hebben steden plannen om de prognoses te toetsen aan reële tendensen en op regelmatige basis te actualiseren? Zo ja, hoe frequent gebeurt dat en met welke werkwijze ?
- Hebben steden al de evoluties in de behoeften doorheen de tijd in kaart gebracht en strategieën ontwikkeld om met de wijzigingen in de behoeften om te gaan?

De vergroening in de 13 centrumsteden (relevant voor kinderopvang)
Prognose aantal 0-2 jarigen voor 2013 en 2017

	2008 Laatst beschikbare data	2013 prognose	Toename in absolute cijfers 2008 - 2013	2017 prognose	Toename in absolute cijfers 2013 - 2017	Toename in absolute cijfers 2008 - 2017	Toename in % 2008 - 2017
Aalst	2.401	2.612	211	2.704	92	303	12,6
Antwerpen	19.664	23.867	4.203	26.003	2.136	6.339	32,2
Brugge	3.282	3.415	133	3.443	28	161	4,9
Genk	2.176	2.337	161	2.396	59	220	10,1
Gent	8.696	10.452	1.756	11.096	644	2.400	27,5
Hasselt	2.070	2.340	270	2.429	89	359	17,3
Kortrijk	2.295	2.555	260	2.683	128	388	16,9
Leuven	3.465	3.843	378	3.882	39	417	12,0
Mechelen	3.168	3.736	568	3.964	228	796	25,1
Oostende	1.747	1.852	105	1.919	67	172	9,8
Roeselare	1.863	1.993	130	2.096	233	363	19,4
Sint- Niklaas	2.430	2.632	202	2.749	117	319	13,1
Turnhout -	1.228	1.358	130	1.420	62	192	15,6
Brussel	47.440	55.547	8.107	56.964	1.416	9.524	20,1

De evolutie en prognose van de 2-4 jarigen (relevant voor kleuteronderwijs)
Prognose aantal 2-4 jarigen voor 2013, 2015 en 2019 (bevolkingsaantallen)

	2008 Laatst beschikbare data	2013 prognose	Toename in absolute cijfers 2008 - 2013	2015 prognose	Toename in absolute cijfers 2013 - 2015	2019 prognose	Toename in absolute cijfers 2015 - 2019	Toename in absolute cijfers 2008 - 2019	Toename in % 2008 - 2019
Aalst	2.270	2.572	302	2.579	7	2.644	65	374	16,4
Antwerpen	17.892	21.582	3.690	22.968	1.386	24.712	1.744	6.820	38,1
Brugge	3.210	3.243	33	3.330	87	3.344	14	134	4,1
Genk	2.147	2.258	111	2.334	76	2.384	50	237	11,0
Gent	7.873	9.331	1.458	9.844	513	10.354	510	2.481	31,5
Hasselt	1.897	2.229	332	2.300	71	2.370	70	473	24,9
Kortrijk	2.156	2.435	279	2.486	51	2.581	95	425	19,7
Leuven	2.926	3.161	235	3.355	194	3.370	15	444	15,1
Mechelen	2.906	3.440	534	3.614	174	3.808	194	902	31,0
Oostende	1.621	1.746	125	1.771	25	1.814	43	193	11,9
Roeselare	1.746	1.956	210	1.978	22	2.060	82	314	17,9
Sint- Niklaas	2.339	2.610	271	2.608	-2	2.699	91	360	15,3
Turnhout	1.156	1.304	148	1.312	8	1.347	35	191	16,5
Brussel	43.418	51.247	7.829	52.830	1.583	54.085	2.837	10.667	24,5

De 5-10 jarigen (relevant voor basisonderwijs)

Prognose aantal 5-10 jarigen voor 2013, 2015, 2020 en 2024: bevolkingsaantallen en de relatieve stijging van het aantal 5-10 jarigen ten opzichte van 2008 in %

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2015 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2015	2019 progn.	Toename absolute cijfers 2015 - 2019	2024 progn.	Toename absolute cijfers 2019 - 2024	Toename absolute cijfers 2008 - 2024	Toename % 2008 – 2024
Aalst	4.546	4.821	275	5.013	192	5.246	233	5.216	-30	670	14,7
Antwerpen	30.527	34.824	4.297	37.364	2.540	42.699	5.335	43.903	1.204	13.376	43,8
Brugge	6.732	6.418	-314	6.397	-21	6.555	158	6.500	-55	- 232	3,4
Genk	4.393	4.394	1	4.410	16	4.677	267	4.672	-5	279	6,3
Gent	14.136	15.274	1.138	16.377	1.103	18.397	2.020	18.612	215	4.476	31,6
Hasselt	3.775	3.933	158	4.173	240	4.552	379	4.558	6	783	20,7
Kortrijk	4.396	4.486	90	4.686	200	4.976	290	5.025	49	629	14,3
Leuven	5.008	5.371	363	5.508	137	5.934	426	5.818	-116	810	16,1
Mechelen	5.401	5.735	334	6.065	330	6.798	733	6.990	192	1.589	29,4
Oostende	3.321	3.199	-122	3.253	54	3.337	84	3.330	-7	9	0,2
Roeselare	3.501	3.548	47	3.701	153	3.906	205	3.930	24	429	12,5
Sint-Niklaas	4.358	4.745	387	4.992	247	5.233	241	5.224	-9	866	19,8
Turnhout	2.240	2.348	108	2.434	86	2.528	94	2.481	-47	151	6,7

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2015 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2015	2019 progn.	Toename absolute cijfers 2015 - 2019	Toename absolute cijfers 2008 - 2019	Toename % 2008 – 2019
Brussel	74.094	84.422	10.328	89.414	4.992	96.639	7.225	22.545	30,4

Jongvolwassenen in de centrumsteden (20-29 jarigen)

Prognose aantal 20-29 jarigen voor 2013, 2015, 2020 en 2024 (bevolkingsaantallen)

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2017 progn.	Toename in absolute cijfers 2013 - 2017	2020 progn.	Toename absolute cijfers 2017 - 2020	2024 progn.	Toename absolute cijfers 2020 - 2024	Toename absolute cijfers 2008 - 2024	Toename % 2008 – 2024
Aalst	9.447	9.546	99	9.651	105	9.625	-26	9.468	-157	21	0,2
Antwerpen	66.732	71.809	5.077	73.612	1.803	72.608	-1.004	70.281	-2.327	3.549	5,3
Brugge	14.058	13.835	-223	13.568	-267	13.240	-328	12.748	-492	-1310	-9,3
Genk	8.730	8.446	-284	8.206	-240	8.011	-195	7.811	-200	-919	-10,5
Gent	37.479	38.327	848	38.369	42	37.456	-913	36.107	-1349	-1372	-3,6
Hasselt	9.587	9.761	174	9.715	-46	9.529	-186	9.164	-365	-423	-4,4
Kortrijk	9.508	9.600	92	9.582	-18	9.209	-373	8.757	-452	-751	-7,8
Leuven	17.353	17.423	70	17.210	-213	16.450	-760	15.600	-850	-1753	-10,1
Mechelen	10.778	11.294	516	11.301	7	11.189	-112	10.992	-197	214	1,9
Oostende	7.216	7.450	234	7.496	46	7.263	-233	6.888	-375	-328	-4,5
Roeselare	7.042	7.275	233	7.230	-45	7.034	-196	6.747	-287	-295	-4,1
Sint-Niklaas	8.883	8.901	18	8.875	-26	8.747	-128	8.632	-115	-251	-2,8
Turnhout	5.253	5.314	61	5.339	25	5.245	-94	5.113	-132	-140	-2,6

	2008 Laatst beschik bare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2017 progn.	Toename in absolute cijfers 2013 - 2017	2020 progn.	Toename absolute cijfers 2017 - 2020	Toename absolute cijfers 2008 - 2020	Toename % 2008 – 2020
Brussel	161.413	174.422	13.009	179.853	5.431	182.402	2.549	20.989	13,0

Jonge gezinnen in de centrumsteden

Prognose aantal 30-39 & 0-9 jarigen voor 2013, 2018 en 2022 (bevolkingsaantallen).

De prognoses voor jonge gezinnen (30-39 en 0-9 jarigen) schetsen een piek rond 2018 -2022.

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	2022 progn.	Toename absolute cijfers 2018 - 2022	Toename absolute cijfers 2008 - 2022	Toename % 2008 – 2024
Aalst	18.178	18.561	383	19.140	-263	18.877	-263	699	3,8
Antwerpen	124.352	139.956	15.604	154.674	14.718	156.064	1.390	31.712	25,5
Brugge	25.815	24.752	-1.063	24.438	-314	23.779	-659	-2.036	-7,8
Genk	15.661	15.695	34	15.895	200	15.597	-298	-64	-0,4
Gent	61.444	68.189	6.745	72.923	4.734	71.875	-1.048	10.431	16,9
Hasselt	15.971	17.272	1.301	19.715	2.444	18.064	-1.651	2.093	13,1
Kortrijk	16.192	16.783	591	17.634	851	17.492	-142	1.300	8,0
Leuven	24.434	25.521	1.087	25.872	351	24.785	-1.087	351	1,4
Mechelen	20.482	22.270	1.788	23.967	1.702	24.116	149	3.634	17,7
Oostende	13.147	12.959	-188	13.269	310	13.157	-112	10	0,0
Roeselare	13.349	13.678	329	14.102	753	13.920	-182	571	4,2
Sint-Niklaas	16.671	17.402	731	18.071	669	17.862	-209	1.191	7,1
Turnhout	9.197	9.240	43	9.521	281	9.356	-165	159	1,7

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	Toename absolute cijfers 2008 - 2018	Toename % 2008 – 2018
Brussel	313.277	357.036	43.759	375.115	18.079	61.838	19,7

VergrijzingPrognose aantal 65-plussers voor 2013, 2018 en 2030 (bevolkingsaantallen)

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	2030 progn.	Toename absolute cijfers 2018 - 2030	Toename absolute cijfers 2008 - 2030	Toename % 2008 – 2030
Aalst	14.831	15.507	676	16.338	831	19.899	3.561	5.068	34,1
Antwerpen	87.200	86.606	-594	87.609	1003	98.457	10.848	11.257	12,9
Brugge	23.926	25.888	1.962	27.565	1.677	32.458	4.893	8.532	35,6
Genk	10.247	11.066	819	12.258	1.192	15.733	3.475	5.486	53,5
Gent	40.978	41.278	300	42.243	965	48.295	6.052	7.317	17,8
Hasselt	13.279	14.613	1.334	16.426	1.813	20.996	4.570	7.717	58,1
Kortrijk	15.087	15.857	770	16.463	606	18.912	2.449	3.825	25,3
Leuven	15.233	15.751	518	16.601	850	19.818	3.217	4.585	30,0
Mechelen	13.892	14.267	375	14.879	612	17.632	2.753	3.740	26,9
Oostende	17.640	18.925	1.285	20.308	1.383	23.498	3.190	5.858	33,2
Roeselare	10.594	11.539	945	12.269	730	15.097	2.828	4.503	42,5
Sint- Niklaas	13.215	14.654	1.439	15.785	1.131	18.603	2.818	5.388	40,7
Turnhout	7.363	8.097	734	8.692	595	10.545	1.853	3.182	43,2

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	Toename absolute cijfers 2008 - 2018	Toename % 2008 – 2018
Brussel	151.844	154.924	3.080	162.527	7.603	10.683	7,0

Prognose aantal 80-plussers voor 2013, 2018 en 2030 (bevolkingsaantallen)

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	2030 progn.	Toename absolute cijfers 2018 - 2030	Toename absolute cijfers 2008 - 2030	Toename % 2008 – 2030
Aalst	3.853	4.663	810	5.075	412	5.610	535	1.757	45,6
Antwerpen	26.386	27.465	1.079	26.988	-477	28.948	1.960	2.562	9,7
Brugge	6.692	7.780	1.088	8.643	863	10.382	1.739	3.690	55,1
Genk	2.281	3.035	754	3.646	611	4.385	739	2.104	92,2
Gent	11.960	12.817	857	12.919	102	13.966	1.047	2.006	16,7
Hasselt	3.488	4.337	849	4.911	574	6.242	1.331	2.754	78,9
Kortrijk	4.444	5.310	866	5.743	433	6.365	622	1.921	43,2
Leuven	4.829	5.534	705	5.695	161	6.146	451	1.317	27,2
Mechelen	4.120	4.455	335	4.495	40	5.033	538	913	22,1
Oostende	5.026	5.893	867	6.327	434	7.587	1.260	2.561	50,9
Roeselare	2.809	3.332	523	3.750	418	4.616	866	1.807	64,3
Sint- Niklaas	3.475	4.283	808	4.904	621	6.093	1.189	2.618	75,3
Turnhout	1.690	2.227	537	2.568	341	3.120	552	1.430	84,6

	2008 Laatst beschikbare data	2013 progn.	Toename absolute cijfers 2008 - 2013	2018 progn.	Toename absolute cijfers 2013 - 2018	Toename absolute cijfers 2008 - 2030	Toename % 2008 – 2030
Brussel	49.053	51.396	50.249	2.343	-1.147	1.196	2,4

Thema 3

Slim omgaan met ruimte

Meer inwoners betekent meer behoefte aan woningen, betekent ook voorzien in scholen, winkels, zorgcentra, sport- en cultuurvoorzieningen, publieke ruimte en groen. De ruimte is niet oneindig. We zullen meer moeten doen met dezelfde ruimte.

Verdere verdichting van de stedelijke kernen lijkt het meest voor de hand liggend antwoord op deze problemen. Verdichten om te verdichten dreigt echter de leefbaarheid van de stad te bedreigen en de stadsvlucht van jonge gezinnen met kinderen verder aan te wakkeren. Om de stad tot een aangename woon- en verblijfplaats te maken, zodat de stad kan concurreren met de droom van het “landelijke leven”, is “slim verdichten” de boodschap. Verdichting, hergebruik, verweving, meervoudig ruimtegebruik (stapelen, combineren en delen), omkeerbaar ruimtegebruik (aanpasbaarheid) en tijdelijk gebruik zijn mogelijke strategieën om dat op een slimme en duurzame wijze te bereiken.

Slim verdichten vraagt in de eerste plaats om verweving van programma's. Een school, een kinderdagverblijf, een bibliotheek en sociale woningen zouden gemakkelijk gecombineerd moeten worden. Door programma's te stapelen, kan de ruimte zuiniger gebruikt worden.

Slim verdichten vraagt ook meervoudig ruimtegebruik en delen van voorzieningen. Een brede school, die zijn lokalen of de sporthal na de schooluren openstelt voor buurtverenigingen, is hier een goed voorbeeld van. Het realiseren ervan is evenwel een complex proces en stoot op grote moeilijkheden (juridisch, beheersmatig, financieel, ...).

Naast de gebouwde ruimte moet ook voldoende ruimte voorzien worden voor de integratie in het stedelijk landschap: publieke ruimte, groen, het watersysteem, de voedselproductie. Dat stelt meteen een bovengrens aan verdichting. De klimaatverandering en de omschakeling naar hernieuwbare energiebronnen vragen om een nieuwe omgang met bovenstaande elementen.

Vragen

- Zijn er projecten rond aanpasbare, combineerbare en multi-inzetbare infrastructuur (bv scholen, ruimte voor kinderopvang, sociale huurappartementen, sociale huurwoningen, bejaardenvoorzieningen...) gerealiseerd, in uitvoering of gepland in de centrumsteden?
 - Om welk soort of types projecten gaat het?
 - Wat kenmerkt deze projecten (vb. schaal, welke voorzieningen gecombineerd, regierol, partners, termijn, e.d.)?
 - Wat waren / zijn de voornaamste knelpunten die opduiken?
 - Zijn er oplossingen gevonden voor knelpunten die opduiken of heeft men de ambitie opgegeven?
- De eigenaars van de infrastructuur zijn vaak moeilijk te overtuigen om gebruik door derden toe te staan, omwille van bezorgdheid over veiligheid (niet correct afsluiten van het gebouw, kopiëren van sleutels, diefstal...), mogelijke schade aan de infrastructuur (oneigenlijk gebruik, vandalisme, ...), verantwoordelijkheid (wie is verantwoordelijk voor toezicht, ongevallen, netheid,...), administratieve opvolging ((on)beschikbaarheid van lokalen bijhouden, huurcontracten met verenigingen opstellen, opvolging betalingen, ...) ...
 - Kunnen steden al terugvallen op succesvolle oplossingen?
 - Wat zijn daarin de kritische succesfactoren?
- Bij het combineren van bouwopgaven of aanpassen van bestaande infrastructuur duiken heel wat problemen op direct gerelateerd aan subsidieregelingen: conflicterende bouwvoorschriften, (brand)veiligheidsnormen, normen inzake de energieprestatie van gebouwen tussen en soms zelfs binnen sectoren, opdrachtgeverschap, ...

- Kunnen steden projecten voorleggen (klaar of in ontwikkeling) waar problemen van die orde zich opgelost hebben?
- Wat zijn dan de beslissende elementen geweest die tot een oplossing hebben geleid?
- Het is overduidelijk dat het wettelijk kader op bovenlokaal niveau dient aangepast te worden om de mogelijkheden inzake de aanpasbaarheid, de multi-inzetbaarheid en de combineerbaarheid van infrastructuur te faciliteren.
 - Welke mogelijkheden en oplossingssporen zien de steden daarvoor?
 - Welke beleidsaanbevelingen zijn te doen naar het Vlaamse en eventueel federale niveau rond aanpasbare, combineerbare en multi-inzetbare infrastructuur?
- Beschikken de steden over een inventaris van beschikbare maar vandaag niet-inzetbare gronden of gebouwen?

Thema 4

De stad loopt over – samenspraak op het niveau van de stadsregio

Slim verdichten kent zijn limieten. De stad groeit en nadert haar verzadigingspunt. De stad zal dus niet alleen verticaal moeten groeien maar ook horizontaal buiten haar administratieve grenzen. De reële grenzen van het stedelijk gebied vallen trouwens al een hele tijd niet meer samen met de administratieve grenzen van de stad, stedelijke systemen laten zich niet meer stoppen aan de grenzen van de stad. De uitdaging van kwalitatieve verdichting vergt een gemeentegrensoverschrijdende benadering.

De druk op de stad voor het concentreren van allerlei voorzieningen, inzake mobiliteit, onderwijs, kinderopvang en zorg, wordt vroeg of laat onhoudbaar. De stadsregionale component wint in brede kringen in en rond de steden steeds meer aan relevantie. Een open debat en een verregaande samenwerking tussen de steden en hun omliggende gemeenten dringen zich op.

Het creatieve proces om over die relatie tussen steden en suburbane zones na te denken, staat evenwel nog maar in de kinderschoenen. Een stadsregionaal instrumentarium ontbreekt vandaag. We hebben nood aan wervende concepten of gebiedsbeelden die ambities op dat vlak formuleren. We hebben te weinig bestuurlijke instrumenten inzake samenwerking die op deze realiteit gesneden zijn. Pogingen zoals de afbakening van de stedelijke gebieden zijn een maat voor niets geworden. Een paar recent opgestarte onderzoekslijnen over nieuwe vormen van intergemeentelijke samenwerking voor ruimtelijke materies en wervende stadsregionale concepten kunnen de beweging van onderuit misschien versterken en nieuwe kaders op Vlaams niveau inspireren.

Vragen

- Wordt de afweging van de juiste schaal gemaakt rond beleidsthema's en problemen die opduiken in de stad?
- Voor welke uitdagingen bestaat het aanvoelen dat de gemeentelijke schaal niet de aangewezen schaal is? Wordt rond die thema's al samengewerkt met de aangrenzende gemeenten? Zo ja, wat zijn de ervaringen? Zo nee, wat houdt steden tegen?
- Heeft de Vlaamse overheid hierin een bemiddelende rol te spelen?

Thema 5

Van andere overheden, middenveld en de markt medestanders maken

Het is overduidelijk dat de publieke sector de uitdagingen die op ons afkomen niet alleen zal kunnen torsen. We moeten op zoek naar intelligente verbindingen tussen overheidsinitiatief, het middenveld en de markt om de nodige capaciteit inzake voorzieningen te genereren.

Vragen

- Onderschrijven steden die zienswijze?
- Wordt er over die samenwerking met het middenveld en de markt al vernieuwend gedacht in steden? Zijn er al interessante voorbeelden? Wat zijn daarin aandachtspunten, succesfactoren? Of lopen pogingen tot dusver vast en waar heeft dat dan mee te maken?
- De samenwerking met het middenveld is tot op zekere hoogte al bekend terrein. Hoe staan steden tegenover het delen van de opgave met de markt? Zien ze die samenwerking met marktpartijen mogelijk om voldoende aanbod aan kinderkribbes, huurwoningen, serviceflats, zorgcentra,... te kunnen creëren?

Cijfermateriaal over demografische evoluties

- Steden proberen momenteel op diverse manieren om een zicht te krijgen op de demografische ontwikkelingen. Dit varieert van uitbouwen van een eigen studiedienst (bv. Antwerpen) naar uitbesteden van onderzoek aan universiteiten (bv. Leuven) of het samenwerken met de dienst sociale planning van het provinciebestuur (bv. Kortrijk). Er is nood aan cijfers tot op een zo gedetailleerd mogelijk niveau (bouwblok). De snelle evoluties in steden brengen met zich mee dat cijfers voldoende vaak vernieuwd moeten worden.
- Cijfers die gebruikt worden: demografische projecties, kansarmoede-analyses, evolutie leeftijds piramide (in functie van zorgvoorzieningen), vraag- en aanbod op woningmarkt,...
- Er blijkt een duidelijke nood aan bijkomende cijfers naast wat de studiedienst van de Vlaamse regering aanlevert.
- Programmatie van centrumsteden op basis van beschikbaar cijfermateriaal verschilt bijna altijd van programmatie van de Vlaamse overheid. De capaciteit wordt altijd onderschat naar centrumsteden. Tussen Vlaamse programma's is er ook geen consequente aanpak naar gebruik cijfers en hanteren van gebiedsomschrijvingen.
- Projecties tonen nood aan een flexibel beleid: nieuwe nood op vlak van kleuteronderwijs wordt gevolgd door een verhoogde vraag aan lager onderwijs, enzoverder. Dit vraagt om een goede meerjarenplanning, maar ook om een flexibele invulling van gebouwen.

Nieuwe concepten van stadsplanning en woningbouw om in te spelen op veranderende demografische evoluties

- In diverse steden wordt in de aanleg van nieuwe stadsontwikkelingsprojecten met ontwikkelaars afgesproken om ook voorzieningen rond kinderopvang op te nemen in het project. Ook andere publieke functies zoals ontmoetingscentra worden getracht mee te nemen in de planning.
- Juridisch lijken er nog geen instrumenten om dit op te nemen. Hier in samenwerking tussen stad en ontwikkelaar gezocht naar win-win-situaties, wat een ruime aanpak vraagt (bijvoorbeeld: aanleg en onderhoud park in buurt, subsidiëren kinderopvang,...). In Antwerpen sluiten projectontwikkelaars samenwerkingsovereenkomsten af met de stad. Vanuit haar regierol bekijkt de stad met de ontwikkelaar welke voorzieningen prioritair ingevuld moeten worden, en zorgt ze voor doorstroom naar andere overheden.
- Binnen beleid ruimtelijke planning is reflex ontstaan om gebiedsgericht te denken in functie van dienstverlening aan een gebied, met haar eigen specifieke vragen en noden. Om die in kaart te brengen, wordt samengewerkt met de eigen studiedienst indien beschikbaar. In Gent is die gebiedsgerichte werking organisatorisch verankerd. Gebiedsgerichte regisseurs brengen alle betrokken diensten en voorzieningen samen voor de ontwikkeling van een bepaald gebied.
- Nieuwe typologieën rond woningbouw worden momenteel onderzocht. AG Vespa werkt in Antwerpen bijvoorbeeld aan een ander concept van woninginvulling (bijvoorbeeld rond co-housing) in functie van het grond- en pandenbeleid. Er wordt ook juridisch nagedacht over andere vormen van eigenaarschap. In Leuven komen er starterswoningen: huurwoningen die de stad gaat bouwen, en die jonge gezinnen kunnen huren als eerste woning.

Structuurplan als basis om te sturen/plannen?

- In Roeselare werden 5 woonzorgzones ingepland waarbij nabijheid van kleinhandel en dergelijke meegenomen werd.
- Leuven stuurt mee waar serviceflats kunnen komen. Algemene bouwverordening richt zich op het beperken van de groei aan studentenkamers door de groei van ‘verdoken’ appartementsgebouwen tegen te gaan. In Antwerpen hanteert men op dat vlak 90m² als uitgangspunt voor een comfortabel twee-slaapkamersappartement met voldoende berging.
- In Antwerpen legt men in voorbesprekingen op dat er een mix van typologieën aan bod moet komen in ontwikkelingsprojecten. Zo zullen er in de torens op het Eilandje of het militair hospitaal ook sociale woningen opgenomen worden.

Omgaan met foutenmarges

- Er blijkt een duidelijke nood aan bijkomende cijfers naast wat de studiedienst van de Vlaamse regering aanlevert.
- Programmatie van centrumsteden op basis van beschikbaar cijfermateriaal verschilt bijna altijd van programmatie van de Vlaamse overheid. De capaciteit wordt altijd onderschat naar centrumsteden. Tussen Vlaamse programma’s is er ook geen consequente aanpak naar gebruik cijfers en hanteren van gebiedsomschrijvingen.
- Projecties tonen nood aan een flexibel beleid: nieuwe nood op vlak van kleuteronderwijs wordt gevolgd door een verhoogde vraag aan lager onderwijs, enzoverder. Dit vraagt om een goede meerjarenplanning, maar ook om een flexibele invulling van gebouwen.

Aanpassen aan gewijzigde vraag? Inschatting van nieuwe woningen beschikbaar?

- Antwerpen voert onderzoek naar verdichting binnen de stad omdat er tegen 2030 100.000 nieuwe inwoners zouden zijn, wat overeen zou komen met 20 à 30.000 nieuwe woningen. Er zijn een 20-tal woonuitbreidingsprojecten voorzien naar voorbeeld van een nieuw al lopend project (Intergenerationeel project LinkerOever). Dit wordt gekoppeld aan mobiliteitsonderzoek dat aantoont waar mensen komen werken, winkelen, sporten,... met de bedoeling zo weinig mogelijk verkeerscongestie te veroorzaken.
- Leuven maakte projecties op basis van demografisch onderzoek. In principe volstaan de woonontwikkelingszones. Er stelt zich wel een ander probleem: veel huizen in de rand, met oudere bewoners, zullen op termijn leeg komen te staan. Maar zitten mensen daarop te wachten? Deze woningen zijn vaak (te) groot, slecht geïsoleerd, en dus duur naar onderhoud. 60-plussers zijn bovendien niet zo snel te verleiden tot het wonen op een appartement, blijven waarschijnlijk zo lang mogelijk in hun eigen huis wonen, wat ook weer vragen op het vlak van zorg met zich meebrengt.
- Die uitdaging geldt niet enkel in de stad, ook de periferie van landelijke gebieden kent verdoken leegstand.

Zijn ook klassieke instrumenten nog mogelijk om te beantwoorden aan de verhoogde vraag?

- Verschillende steden voeren onderzoek naar de mogelijkheden op het vlak van hoogbouw (Antwerpen, Gent, Leuven,...). Daarbij wordt bekeken waar dit past in de skyline, en waar niet. Een volgende stap is dan te bekijken wat hierin kan passen.
- Hoogbouw an sich wordt zeker niet uitgesloten, maar dit moet contextueel bekeken worden. Hoogbouw is niet altijd een antwoord op verdichting, dat kan ook door op het bestaande weefsel proberen in te grijpen, dus door bestaande grotere ruimtes te hergebruiken en herverdelen. In Kortrijk bestaat op dat vlak een grote uitdaging doordat de komende jaren binnen de stad veel oudere grote infrastructuur (ziekenhuizen, scholen,...) leeg komt te staan door de bouw van nieuwe infrastructuur.

Biedt stadsregionale samenwerking een oplossing?

- Momenteel bestaat er nog niet veel geloof in stadsregionale samenwerking. Momenteel lukt dit enkel voor zachtere thema's (cultuur, regionaal welzijnsoverleg), maar bijvoorbeeld rond woonbeleid lijkt dit minder te lukken.
- Op dit vlak bestaan natuurlijk ook uitzonderingen: zo is in de Kempen wel initiatief geweest voor gezamenlijk beleid.
- Momenteel ook nog niet duidelijk welke rol centrumsteden hierin kunnen/willen opnemen. In ieder geval is er rond regionale samenwerking nog meer nood aan sturende regels en maatregelen om de samenwerking vorm te kunnen geven. Vlaamse overheid is momenteel ook bezig met een regioscreening.

Multi-inzetbare infrastructuur: wat zijn mogelijkheden, waar stuit men op grenzen?

- Momenteel wordt hierbij voornamelijk gedacht rond multi-inzetbaarheid van schoolgebouwen in kader van brede school-verhaal. Bijvoorbeeld sporthallen die ook na de uren beschikbaar zijn. Dit vraagt meteen om architecturale ingrepen vanaf opstart van het project: zo moet de ingang ook bereikbaar zijn als de school gesloten is.
- Stad kan in het gebruik van haar patrimonium al andere vormen van beheer onderzoeken. Zo worden voor nieuwe sporthallen in Antwerpen al niet overal permanentie van personeel voorzien, maar wordt gewerkt met een systeem van sleuteldragers.
- Het combineren van verschillende functies binnen eenzelfde gebouw/site blijkt niet eenvoudig omdat wettelijke voorschriften op vlak van brandveiligheid en dergelijke meer vaak verschillen tussen sectoren. Om erkend te worden door de hogere overheid moet men daaraan voldoen.

Demografische prognoses, zijn die beschikbaar en vooral, worden die reeds gebruikt in de steden? Wordt hier gedacht aan capaciteitsbehoefte? Is dit reeds inherent verbonden van de dagelijkse werking aan de stedelijke administraties? Hoe ver staan steden hiermee? En dan bijkomend: prognoses zijn niet altijd betrouwbaar, cijfers kloppen niet altijd... is er aandacht voor actualisatie van de cijfers? En hoe gebeurt dit vandaag de dag in de praktijk?

In Turnhout is er reeds veel aandacht voor demografische gegevens en prognoses (op verschillende niveaus: college, gemeenteraad, managementteams (MAT)). Men is op de hoogte van de demografische evoluties (vergrijzing, verzilvering en verkleuring). Geboorteprognoses zijn redelijk correct, cijfers over buitenlandse migratie zijn veel minder nauwkeurig. De verkleuring neemt alleszins ook in Turnhout met rasse schreden toe.

(Genk) Cijfers kunnen dan wel beschikbaar zijn, vraag is wat men ermee bereikt. De creatie van een woonzorgcentrum bijvoorbeeld kent een ontzettend lange doorlooptijd. Men kan er als stad/lokaal bestuur maar beter snel aan beginnen, wil men anticiperen op demografische evoluties, men is immers quasi volledig afhankelijk van de Vlaamse overheid, en deze (met de verschillende agentschappen als VIPA, AGion, etc.) volgt niet.

Wat zijn we met demografische prognoses, als de financiële middelen niet volgen om hier tijdig op te anticiperen? Als er geen zekerheid is van financiering door de publieke sector, hoe kunnen lokale besturen dan nog vooruitzien en plannen? Lange doorlooptijden en vooral de vertragingen die tijdens het traject worden opgelopen maken projecten 20 à 25 % duurder.

Deze problematiek geldt voor verschillende domeinen: kinderopvang, onderwijs, woonzorg, sociale huisvesting... zijn wellicht de meest frappante en belangrijke domeinen.

We moeten op zoek naar andere methodes voor programmering en financiering.

We moeten misschien anders nadenken, en voorzieningen zoals woonzorgcentra etc. meer/beter laten financieren door particulieren.

Sommige steden zoals Antwerpen en Gent beschikken reeds jarenlang over veel en betrouwbare cijfers. In Gent zijn veel cijfers beschikbaar en is er een jaarlijkse monitoring. De stad doet ook zelf heel wat onderzoekswerk. De 1.300 woningen volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) zijn bv. achterhaald, volgens een nieuwe woonstudie zijn er tegen 2020 8.000 bijkomende woningen nodig. Bij de actualisatie van het RSV zijn te weinig voorzieningen ingepland.

Ook andere centrumsteden zoals Kortrijk, Leuven, Roeselaere of Brugge besteden de laatste jaren meer aandacht aan data en datakwaliteit.

In het algemeen denkt men nog te traditioneel rond voorzieningen en het gebruik van cijfers. De vraag is veeleer hoe de steden hier creatief mee aan de slag kunnen, creatief rond kunnen werken. Als men begint met aandacht te besteden aan cijfers, blijkt bovendien dat er steeds bijkomende vragen worden gesteld. Belangrijk voor de toekomst is dat beleidsmakers (van verschillende overheden) duidelijkere normen zouden moeten durven stellen i.v.m. de capaciteit van voorzieningen die vereist zijn/die men wil realiseren.

In Antwerpen wordt veel met cijfers én prognoses (studiedienst met Reinhaerd Stoop) gewerkt, de stad bouwt voort op een traditie om hier aandacht voor te hebben. Niettemin staat ook daar de zorg voor permanente bijsturing en actualisatie hoog op de agenda.

Een groot werkterrein voor de toekomst voor veel steden vormt het in kaart brengen van de gevolgen van de demografische evoluties voor de publieke en beschikbare ruimte in de stad. Wat zijn de gevolgen van de city boom voor de beschikbare ruimte in de stad? Kan de stad de bevolkingsgroei opvangen en kunnen alle noodzakelijke voorzieningen nog in de stad ontwikkeld worden (onderwijs, kinderopvang, rusthuizen, etc.). Of moeten we ook hier meer stadsregionaal rond denken? Maar hoe staan de gemeenten in de rand daar dan tegenover? Heel deze ruimtelijke planning vormt een zeer grote uitdaging voor de toekomst, de implicaties van de demografische evoluties zijn lang niet duidelijk.

In Antwerpen wil men in principe niet verder beknijsen op open ruimte, groenvoorzieningen, parken, etc. De stad wil de demografische prognoses ook ruimtelijk vertalen: extra kinderopvangplaatsen en scholen en een doordachte inbedding zijn noodzakelijk maar ook behoeften aan sport- en speelterreinen moeten in kaart worden gebracht, open ruimte moet worden voorzien.

De aanwezige steden zijn vragende partij om dit debat te objectiveren, en ook referenties van andere, ook buitenlandse steden rond publieke ruimte/voorzieningen te bekijken: wat is nodig voor een leefbare stad? Buitenlandse normen en voorbeelden?

Antwerpen heeft momenteel het meest uitgebouwde systeem om naar de toekomst te kijken en de behoefte aan voorzieningen in kaart te brengen. Een objectiverend kader helpt de stad ook wanneer onderhandelingen met projectontwikkelaars worden opgevat.

Ook in andere steden tracht men de groei van de stad te vertalen naar de toekomst. In Hasselt denkt men bv. na over het verkeersmodel: wat komt er op ons af? Er zouden 17 extra procent inwoners komen in Hasselt: meer verkeer, de wegen slibben nu reeds dicht... Hoe kan de stad ook rond mobiliteit toekomstgericht plannen en werken en rekening houden met de demografie.

Algemeen kan men concluderen dat de meeste Vlaamse steden bezig zijn met cijfers en demografische prognoses. En hoe meer cijfers, hoe meer vragen er naar cijfers zijn en hoe meer vragen over deze cijfers gesteld worden. In sommige steden zijn er ook modellen van impactmeting rond demografische evoluties beschikbaar, al blijft dit toch eerder beperkt.

Hoe pakken steden de demografische evoluties aan?

(Genk) Het moet allemaal veel sneller gaan, we moeten zoeken naar andere procedures en nieuwe financieringsmodellen voor bijkomende publieke voorzieningen. Ziekenhuizen 'slibben bijvoorbeeld vol met senioren'. We moeten zoeken naar nieuwe creatieve systemen met zorgverleners. Een ander model van zorg, meer maatwerk met mantelzorg/thuiszorg en het creëren van een netwerk van thuiszorgdiensten, met eenzelfde systeem (bv. LISTEL), waarbij zowel de provincie (Limburg), de stad en actoren uit de non-profit rond kunnen samenwerken. Ook in Mechelen is er een gelijkaardig 'samenwerking eerste lijnsinitiatief' (SEL) waarbij multidisciplinair wordt overlegd over thuiszorg/samenwerking met ziekenhuizen, etc.

Concluderend: het is van belang dat kleinschalige initiatieven op het terrein als proeftuin kunnen functioneren. Dit soort type van experimenten mag meer aangemoedigd worden. Even belangrijk is dat tussen verschillende sectoren (OCMW's, thuiszorg, etc.) overleg wordt gepleegd.

Cijfers en plannen/initiatieven worden zeker sector per sector opgevolgd, maar gebeurt dit ook over de bevoegdheden en beleidsdomeinen heen? Wordt er in dit verband samengewerkt over de beleidsdomeinen heen? En nemen de managementteams deze rol op? En wat met de langere termijn: wordt er gedacht aan voorzieningen waarvan de bestemming/het gebruik in de tijd ook kan wijzigen?

In verschillende steden wordt hier steeds vaker over nagedacht. In Roeselaere bv. wordt in het kader van leefbare wijken en de gebiedsgerichte werking recent meer nagedacht over de noodzakelijke voorzieningen in bepaalde buurten/stadsdelen, over de domeinen heen. Hier wordt m.a.w. meer planmatig en geïntegreerd rond gewerkt.

Vraag die in dit kader ook naar boven komt: spelen steden ook in op de veranderende woonbehoeften van de bevolking, de vergrijzing en vergroening? Wat bijvoorbeeld met ouderen die in grote herenhuizen in de stad blijven wonen (hier spelen verschillende elementen mee: woonbehoefte, vermogen, status die verbonden is aan de woning, wooncomfort, etc.).

Veranderen/herbestemmen van voorzieningen doorheen de tijd, lukt dat? Kan een crèche in de toekomst een school worden of later worden omgebouwd tot RVT? Deze mogelijkheid is zeker wenselijk, maar normen en regelgeving van de Vlaamse overheid verhinderen dit (de normen van VIPA en AGion zijn te stringent). Als er een nieuwe wijk wordt gepland door een stad (bv. met 6.000 inwoners), dan wil een stad de stedelijke ontwikkeling ervan geïntegreerd aanpakken, en zou de Vlaamse overheid dit moeten ondersteunen. Een echt sectoroverschrijdende planning is er nog niet, deze stoot nog al te vaak op Vlaamse regels en de verkokerde organisatie van de Vlaamse overheid. Binnen de Vlaamse overheid is ook een meer gebiedsgericht, sectoroverschrijdend beleid nodig op maat van steden. Adviezen van de Vlaamse overheid zijn naargelang de departementen van waar ze komen tegenstrijdig. Lokale besturen zullen volgens de steden steeds meer 'foert' zeggen aan de Vlaamse overheid en zelf naar oplossingen zoeken. Het lokale niveau wordt immers als eerste met problemen, noden en uitdagingen geconfronteerd, de druk op lokale beleidsmakers zal groter worden.

Met betrekking tot een goede planning en beheer, is het nuttig om alles in kaart te brengen. GIS is hiervoor het instrument bij uitstek, al blijkt wel dat het in sommige steden (w.o. Hasselt) niet altijd evident is om een GIS-coördinator aan te werven. Met GIS kan men heel veel in kaart brengen, in de praktijk is zowat alles hieruit gegroeid. Om een zicht te krijgen op de noden/behoeften, wordt (in Antwerpen) rekening gehouden met het criterium van wandelafstand m.b.t. bepaalde voorzieningen, eventuele fysieke barrières, etc.

Multifunctionele en multi-inzetbare infrastructuur/gedeelde ruimte

Een interessant project binnen dit kader, is een project in Leuven dat betrekking heeft op het introduceren van woonzorgzones, met alternatieve woonvormen waar zowel senioren als jonge gezinnen welkom zijn.

Een ander interessant voorbeeld is het netwerk ontmoetingsruimte uit Antwerpen. Dit is een redelijk uniek project. Hoe dan ook: verschillende steden zijn op zoek, ook steden moeten zelf de oefening nog grondig doen: hoe kunnen we infrastructuur op verschillende manieren en op verschillende wijzen gebruiken. Op dit moment is een onderzoek bezig naar multifunctionele en multi-inzetbare infrastructuren, op vraag van het KCVS en in opdracht van het Vlaams Stedenbeleid.

In Nederland zijn er onderzoeken naar beschikbare ruimtes in de steden, welke ruimtes nog benut kunnen worden voor voorzieningen in de toekomst, etc. In Vlaanderen is GIS interessant: hiermee kunnen ruimtes in kaart worden gebracht.

Men kan bestaande ruimtes/publieke voorzieningen ook beter benutten. In Genk worden bv. in plaats van warme maaltijden aan huis, mensen naar de maaltijd gebracht. Hiertoe kunnen bv. voetbalkantines die vrij zijn worden benut, ook daar kunnen bejaarden eten, samenkomen, etc. Vraag is dan: hoeveel ouderen wonen er hier rond deze plaats, kunnen we ze bv. met een busje samenbrengen? Als er plaats is in een school- of bedrijfsrefter, waarom mogen omwonende bejaarden daar dan geen gebruik van

maken? Een ander voorbeeld is te vinden in de hulpverlening: van 1 op 1 naar 1 op meer hulpverlening: vormen van collectieve bejaardenopvang/en dit combineren rond woonzorgzones.

Hoe dan ook, als de nood hoog is, dan komen de creatieve oplossingen als vanzelf. Onder druk van de nood kan men creatieve oplossingen bedenken. Als de middelen schaars worden, moet men zeker creatiever met de beschikbare middelen en ruimtes omgaan.

Een goed beheer van multifunctionele en multi-inzetbare infrastructuren

Volgens de aanwezige steden zijn het vooral scholen die hun infrastructuur niet willen openstellen. De steden en de Vlaamse overheid zouden meer verplicht moeten worden om infrastructuren open te stellen. In dit verband is een goed beheer levensnoodzakelijk: veiligheid, goed afsluiten, goede beheersvormen, etc. Het Antwerpse project sleuteldragers is hier een goed voorbeeld van. Een sleuteldrager zorgt voor veiligheid, het betreft een sociale-economie project, hier is een grote behoefte en geen grote maatschappelijke kost. Een combinatie van sociale tewerkstelling met intelligent ruimtegebruik. Een ander Antwerps voorbeeld is Woonhaven en AG Kinderopvang: gecombineerd project wonen-huisvesting in Deurne.

In Genk is er een goed voorbeeld van een brede welzijns-campus waar zes organisaties partner in zijn. Iedereen die ingestapt is doet bovenop zijn eigen behoeften iets extra waar alle andere partners ook hun voordeel mee doen. Zo mag bv. het Wit-Gele Kruis andere lokalen gebruiken, worden de beschikbare ruimten gedeeld, etc. Dit project is met instemming van de Vlaamse overheid tot stand gekomen. Maar dit blijkt toch eerder uniek te zijn. Er is een overeenkomst gemaakt door notarissen waarin alle afspraken zijn vastgelegd.

Niettemin zijn er wellicht meer voorbeelden die gebotst zijn op het Vlaamse niveau, dan het omgekeerde. In Mechelen wilde men een kinder- en tienerwerking combineren met een lokaal dienstencentrum, maar is men gebotst op het Vlaamse niveau. In de praktijk stellen veel steden ook vast dat normen eerder strikter worden, scholen hun deuren veeleer sluiten dan openen.

Moeten steden meer verdichten naar en/of met de randgemeenten?

Hoe kunnen we het debat geografisch breder trekken? Kan de verdichting in de randgemeenten soelaas brengen voor de demografische druk? Zijn er reeds linken tussen de steden en de rand, voeren de steden al gesprekken en/of zijn er al experimenten met de rand?

Antwerpen werkt in het kader van een pilootproject samen met Edegem rond het project Elsdonck. Er zijn echter meer voorbeelden waar dit moeilijk gaat, denken we maar aan het aspect van mobiliteit (vertramming naar Brasschaat vanuit Antwerpen, vetramming naar Lochristi vanuit Gent: de randgemeenten weigeren).

In Turnhout is er meer traditie van stadsregionaal werken/zaken op regionale schaal te organiseren. Er wordt regionaal samengewerkt rond ruimtelijke ordening, sociale economie, mobiliteit, etc. Het stadsregionaal werken kan groeien vanuit bestuurlijke capaciteit/schaalvoordelen/kostenefficiëntie, etc. Ook in Brugge en Kortrijk wordt steeds vaker goed regionaal samengewerkt. In Brugge heeft het RESOC een kentering gebracht naar meer samenwerking, zelfs rond het OCMW. In Genk wordt er bv. tussen de OCMW's van de verschillende gemeenten overleg gepleegd. In Genk worden politiezones steeds meer als geografisch gebied beschouwd en vormen zij een zone voor intergemeentelijke samenwerking.

Steden dienen veel 'polycentrischer' te denken en samen te werken met de randgemeenten. Maar de randgemeenten hebben het gevoel enkel veel te kunnen verliezen als ze samenwerken met de steden. De winst moet in den beginne aan de rand worden gegeven, anders zal men de randgemeenten nooit kunnen overtuigen, de concurrentiepositie tussen stad en rand is daarvoor te predominant.

Er is bv. nood aan meer uitwisseling van ambtenaren tussen stad en rand en meer expertisedeling.

Dit zou veel geld kunnen besparen op het gebied van consultancy. Kan men hiermee de randgemeenten bv. bijtreden/ondersteunen? In Antwerpen liep een project met enkele havengemeenten: dit project is inderdaad gestopt omwille van de capaciteit van de kleinere gemeente.

Het voorbeeld van Bordeaux wordt aangehaald, nl. de CUB (de stadsregio is daar uitbater van het openbaarvervoersnet). In Bordeaux is de stadsontwikkeling verbonden aan de ontwikkeling van de tramlijn. Soms kunnen we ook leren uit de geschiedenis. In Antwerpen bestond een stadsregionaal openbaar vervoer voor 1920, de vraag is of dit niet terug kan worden ingevoerd. De Lijn is nu op Vlaams niveau georganiseerd, vroeger was dit op stadsregionaal verband.

Er is verwezen naar de studie over Leiedal o.l.v. F. De Rynck Er wordt ook verwezen naar de regio-screening van minister Bourgeois en in het groenboek ruimtelijke ordening spreekt men over stadslagen in dit verband.

Maar niet voor elke samenwerking is er een nieuwe structuur nodig. Alleszins mag men niet van bovenaf nieuwe structuren opleggen. In plaats van te vertrekken van de regio-screening kan men beter vertrekken vanuit de concrete noden in de praktijk. Steden moeten zoeken naar partnerschappen, en daarbij is de rol van centrumsteden in regio's erg belangrijk. Deze opdracht komt alleszins duidelijk op de burgemeesters af.

Samenwerken met andere overheden/de markt/het middenveld, hoe loopt dit in de dagelijkse stedelijke praktijk? Is de markt manifester aanwezig dan in het verleden? Hoe gaan lokale besturen hier mee om, wordt de markt betrokken bij het creëren van voorzieningen rond kinderopvang, zorg, etc.

Het kadert ook binnen de bredere vraag: wat moeten we zelf uitbouwen, wat moeten we laten doen? Wanneer treedt de stad op, wanneer het middenveld? Dit is alleszins een politiek delicate kwestie.

Er is een vermarkting van de zorg, de rol van de stad is die van sociale correctie. Maar wat als de noden stijgen, er nieuwe vormen van zorg nodig zijn. Wat moet de overheid nog zelf doen? Dit vraagstuk wordt erg actueel.

De zorgsector is sterk overgereguleerd. Steden vragen verschillende partners om mee te werken aan initiatieven, maar niet alle partners kunnen/willen/mogen meewerken.

Een interessante case is de samenwerking van de dienst voor gezinszorg en aanvullende thuiszorg (van het OCMW Mechelen) dat een samenwerkingsovereenkomst afsloot met het dienstenchequebedrijf Dienstenthuis. Die samenwerking loopt zeer goed maar het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid wil die samenwerking niet goedkeuren. Om te voldoen aan zijn decretale opdracht kan een erkende dienst voor gezinszorg en aanvullende thuiszorg volgens het Agentschap geen samenwerking aangaan met een dienstenchequebedrijf.

Hetzelfde geldt natuurlijk ook voor de scholen. Daar is een tendens om de stedelijke scholen naar gemeenschapsonderwijs (GO!) over te dragen. De steden staan wel vaak in voor de buitenschoolse opvang. Gaat men dit in de toekomst ook outsourcen?

Samenwerking met de echte privésector, het uitwerken van een masterplan over zorgvoorzieningen... hier hebben veel steden nog een lange weg in te gaan. Is dit een verhaal van lokaal sociaal beleid in de toekomst? Misschien moeten zorgmodellen herzien worden. Bv. het terug mobiliseren van vrijwilligers (torrekes in Turnhout).

Er wordt vastgesteld dat er een sterkere rol is voor de steden, er zijn veel voorbeelden van goede PPS-constructies. Maar niettemin is er in het algemeen een mentaliteitswijziging nodig, kan hier nog sterker worden op ingezet. Transitie moet veranderingen van onderuit mee mogelijk maken.

Lijn 3

Europa in de steden – de steden in Europa

Inleiding

Europa is geen buitenland meer. Het verscherpt toezicht van de Europese Commissie op onze begroting, steun voor grootschalige demonstratieprojecten voor energie-efficiënte steden, de voorstellen van richtlijn m.b.t. overheidsopdrachten, luchtkwaliteit, geluid... het zijn slechts enkele voorbeelden van de manier waarop de Europese Unie de beleidsruimte van de centrumsteden meer en meer beïnvloedt.

Vanuit die vaststelling heeft het Kenniscentrum in de afgelopen jaren gewerkt rond drie prioriteiten:

- de verdere uitbouw en uitwisseling van expertise inzake fondsenwerving en projectfinanciering (o.a. via de nieuwsbrief);
- kennisopbouw rond nieuwe Europese beleidsinitiatieven en hun impact op het lokaal stedelijk beleid als opstap naar een sterkere positionering van de centrumsteden in het Europees beleids- en beslissingsproces;
- het versterken (en verankeren) van het Europabewustzijn/draagvlak in de eigen stadsorganisatie.

Ondanks de geleverde inspanningen (o.a. uitgebreid vormingsaanbod) stelt het Kenniscentrum vast dat er vooral m.b.t. de tweede en derde prioriteit een beperkte vooruitgang is geboekt. Dit stelt ons voor de volgende kwesties:

Thema 1

Europees beleid is lokaal beleid

‘Europa’ zit in de stad. Dat ervaren steeds meer politici, bestuurders en ambtenaren. Dit meer zichtbare Europa legt regels en wetten op, maar biedt ook kansen, zowel financieel als beleidsmatig. En toch merken we weinig tot geen Europabewustzijn / draagvlak binnen de Vlaamse centrumsteden, noch op politiek niveau, noch op het niveau van het management.

De geringe betrokkenheid op de Europese beleidsagenda zorgt ervoor dat de centrumsteden de impact van nieuwe regelgeving, programmaveranderingen en nieuwe beleidsinitiatieven onvoldoende inschatten en deze ondergaan in plaats van hiermee proactief aan de slag te gaan. Slechts bij uitzondering is er sprake van standpuntbepaling, laat staan van substantieel lobbywerk.

Er bestaat een grote terughoudendheid op vlak van deelname aan allerlei Europese fora. De mankracht die daarvoor nodig is, is vandaag trouwens ook niet beschikbaar binnen de steden. Het vraagt een behoorlijke investering in tijd die de kleine stafdiensten of de eenmansdiensten niet kunnen opbrengen naast al het andere werk dat tot hun takenpakket behoort. Iedereen is het er nochtans over eens dat de kennis en contacten die daar ontstaan op langere termijn beloond worden. Vandaag zetten de steden alleen in op Europa als er sprake is van een duidelijke en directe ‘return-on-investment’, Europawerkers moeten minstens zichzelf terugverdienen.

Vragen

- Houdt elke stad best zelf in de gaten welke nieuwe richtlijnen en verordeningen Europa produceert, of is het beter dat dit samen gebeurt door en voor alle centrumsteden? Of moet de Vlaamse overheid in haar screeningswerk meer oog hebben voor de lokale gevolgen van EU-wetgeving?
- Neemt elke stad voor zich het voortouw in de belangenbehartiging t.a.v. het Belgische (Vlaams/federaal) en het Europese niveau (Commissie, Raad en Parlement /netwerken) of doen we dat met de centrumsteden samen?
- Het verdedigen van de gemeenschappelijke belangen door een ‘lobbyist’ van de centrumsteden lijkt vandaag politiek moeilijk haalbaar en is wellicht ook een wat te klassieke formule om steden te overtuigen. We zullen op zoek moeten naar creatieve formules. Leven daar ideeën rond in de steden? Zijn er buitenlandse voorbeelden die te onderzoeken zijn? Aan welke voorwaarden moeten formules voldoen om lokale bestuurders te mobiliseren?
- Welke rol moet/ kan het Kenniscentrum hierin spelen? En wat betekent dit voor de agenda van de interstedelijke reflectiegroep Europa?

Thema 2

De positie van de Europawerkers in de stadsorganisatie

Het Europabewustzijn dringt onvoldoende door in de verschillende echelons binnen de stad. De Europawerking wordt, waar ze voorhanden is, ondergebracht binnen een centrale, strategische cel in de stadsorganisatie maar de doorstroming naar andere beleidsdomeinen en de vertaling naar de praktijk lopen erg moeilijk en blijven voorlopig ad hoc. Om effectief te zijn is het nochtans nodig voor specifieke dossiers snel beroep te kunnen doen op vakspecialisten en rugdekking te krijgen vanuit de politiek.

Vragen

- De positie van de Europawerkers in de stadsorganisatie blijft moeilijk. Hun impact in managementteams is zwak tot onbestaande. Hun relatie met vakspecialisten in de stadsorganisatie eveneens. Politiek is er weinig tot geen interesse. Om effectief te zijn zou die inbedding nochtans stadsbreed moeten gebeuren. Hoe zou de samenwerking tussen de Europawerkers en het managementteam, de vakspecialisten en de politiek vorm moeten krijgen om het niveau van het ad hoc werven van fondsen te overstijgen?
- Begin 2013 start een nieuwe lokale bestuursperiode. Zijn er in de aanloop gesprekken gevoerd, voorstellen geformuleerd die de stadsbrede inbedding van Europa en de Europawerkers in de stedelijke organisatie moet mogelijk maken/ versterken? Zo ja, welke gedachten leven daar rond, welke formules liggen op tafel of staan ter discussie?
- Welke rol moet/kan het Kenniscentrum hierin spelen?

EUROPEES BELEID IS LOKAAL BELEID

Houdt elke stad best zelf in de gaten welke nieuwe richtlijnen en verordeningen Europa produceert, of is het beter dat dit samen gebeurt door en voor alle centrumsteden? Of moet de Vlaamse overheid in haar screeningswerk meer oog hebben voor de lokale gevolgen van EU-wetgeving?

Een vaststelling is dat Europa in de meeste steden slechts aan de orde is en ter sprake komt als er subsidies in het geding zijn. De deelnemers zijn het erover eens dat Europa meer moet leven in de stad, maar men komt er niet toe zich van deze taak te kwijten. Het opnemen van de eigen verantwoordelijkheden is in veel gevallen al een grote uitdaging waardoor het niet evident is nog oog te hebben voor de ontwikkelingen op andere beleidsniveaus. De kloof tussen wat Europa beslist en de impact daarvan in de stad is bovendien te groot. Een ‘handleiding’ waarin de werking van de EU en haar invloedssfeer in verschillende beleidsdomeinen inzichtelijk wordt gemaakt zou volgens sommigen al een serieuze stap vooruit zijn. Anderen vinden dat de centrumsteden nog meer als groep naar buiten moeten treden om deze knelpunten kenbaar te maken.

Het screenen van Europese beleidsontwikkelingen behoort wel tot het takenpakket van verschillende aanwezigen maar door gebrek aan tijd, de grote hoeveelheid Europese initiatieven en de beperkte voorkennis is het moeilijk het kaf van het koren te scheiden en écht relevante ontwikkelingen op het spoor te komen. De Vlaamse overheid schiet volgens hen tekort bij het in beeld brengen van de implicaties van nieuwe Europese regelgeving op het lokale bestuursniveau. Deze problematiek is niet nieuw en in het verleden al gesignaleerd op Vlaams niveau. Op uitzonderingen na, worden de huidige impactfiches van het Departement Internationaal Vlaanderen door de steden niet gevonden en gelezen. Een nieuw – duidelijk beargumenteerd – signaal aan Vlaanderen is dus noodzakelijk. Concreet wordt er verwacht dat toekomstige Europese regels (bijvoorbeeld inzake overheidsopdrachten) niet enkel worden afgetoetst op hun impact op het Vlaamse bestuursniveau maar ook op de lokale/stedelijke beleidsagenda. Het filteren van op stapel staande wetgeving gebeurt m.a.w. best op een bovenstedelijk niveau. In het geval dat de Europese Commissie stakeholders oproept om via een consultatie hun standpunt kenbaar te maken is het aangewezen dat de steden wel zelf reageren.

Kunnen bepaalde kennisnetwerken en territoriale allianties hierin een rol spelen?

Hasselt getuigt dat zij voor wat betreft de thema’s mobiliteit, innovatie en sociale inclusie kunnen rekenen op de input van ‘Eurotowns’ en ook via de MAHL-regio (Maastricht, Aken, Hasselt, Luik) in contact komen met verschillende Europese dossiers. De deelname in deze netwerken en coalities werkt drempelverlagend en houdt de werklust behapbaar. Een zelfde geluid is te horen bij Kortrijk over haar deelname en engagement in de Eurometropool.

Neemt elke stad voor zich het voortouw in de belangenbehartiging t.a.v. het Belgische (Vlaams/federaal) en het Europese niveau (Commissie, Raad en Parlement /netwerken) of doen we dat met de centrumsteden samen? Welke rol moet/ kan het Kenniscentrum hierin spelen?

Een actueel voorbeeld van een wetgevend initiatief van de Europese Commissie waar de belangen van de steden in het geding zijn is de richtlijn inzake hergebruik van overheidsinformatie. Uit de vraag hoe een gemeenschappelijk standpunt ontwikkeld kan worden en wie de belangenbehartiging in dit

voorbeeld moet opnemen blijkt dat het voor verschillende steden niet altijd duidelijk is op welke speler en dienstverlening ze een beroep kunnen doen voor welke kwestie. Ziet het Kenniscentrum hier een rol voor zichzelf weggelegd, wordt er initiatief genomen vanuit de VVSG, welke positie kan Vleva hierin nemen? De moderator verduidelijkt de rol van Vleva als doorgeefluik van relevante Europese beleidsinformatie en potentiële financieringspistes. Het verbindingsagentschap kan als facilitator, uit eigen initiatief of op vraag van de steden, alle betrokkenen rond een bepaald dossier samenbrengen. Omwille van de diversiteit onder de leden van Vleva (Boerenbond, VOKA, VVSG, etc.) kan Vleva niet optreden als directe belangenbehartiger. VVSG en het Kenniscentrum werken wel exclusief met lokale besturen en kunnen in die hoedanigheid de rol van belangenbehartiger zonder omwegen op zich nemen. Dit is volgens de meeste steden in het dossier van het toekomstig cohesiebeleid ook gebeurd. Onderlinge werkafspraken zijn wel nodig opdat alle cruciale domeinen worden afgedekt en dubbelwerk wordt vermeden. De steden bepleiten nog dat Vleva haar rol als kennismakelaar verder opneemt en waar mogelijk mee helpt bij de totstandkoming van consortia. Ze hebben het gevoel dat vragen daaromtrent van andere regiobureaus onvoldoende doorsijpelen tot bij hen. Ook eventuele partneroproepen die bij de VVSG binnenkomen, kunnen nog beter verspreid worden.

DE POSITIE VAN DE EUROPAWERKERS IN DE STADSORGANISATIE

De positie van de Europawerkers in de stadsorganisatie blijft moeilijk. Hun impact in managementteams is zwak tot onbestaande. Hun relatie met vakspecialisten in de stadsorganisatie eveneens. Politiek is er weinig tot geen interesse. Om effectief te zijn zou die inbedding nochtans stadsbreed moeten gebeuren. Hoe zou de samenwerking tussen de Europawerkers en het managementteam, de vakspecialisten en de politiek vorm moeten krijgen om het niveau van het ad hoc werven van fondsen te overstijgen?

Vanuit verschillende steden worden vragen gesteld bij de functie en missie van dé Europawerker. Zij stellen dat het Vlaamse bestuursniveau eveneens een verregaande impact heeft op het stedelijke beleid maar dat er binnen de stadsorganisatie geen ‘Vlaanderen-werkers’ worden gerekruteerd. Ook rijst de vraag of Europawerkers of de aandacht voor Europa binnen het Kenniscentrum geen excuus biedt voor de sceptici om juist niet met Europa bezig te zijn. Ze pleiten er daarom voor de aandacht voor Europa en haar regelgeving te verankeren onder de verschillende vakspecialisten. Deze sectorale insteek is volgens hen efficiënter, zeker voor wat betreft toekomstige regelgeving. Voor het opvolgen van horizontale dossiers daarentegen vinden ze de rol van een centrale Europawerker wel nuttig.

Als vooral de vakspecialisten zich meer moeten toeleggen op Europa, hoe zorg je er dan voor dat ze dit werk doen? Cruciaal is hen niet te overdonderen of te ‘verplichten’ om Europa op te volgen maar hen in eerste instantie in contact te brengen met Europese dossiers waar de lokale impact het duidelijkst zichtbaar is. Het belangrijkste uitgangspunt of leidmotief om hen te betrekken is een antwoord te kunnen bieden op de vraag: ‘what’s in it for me?’. Volgens de aanwezigen dienen ze daarom Europese dossiers op een schoteltje aangereikt te krijgen. De meeste steden kijken in eerste instantie naar de Vlaamse overheid (op basis van een verfijndere impactmeting van toekomstige Europese initiatieven), de VVSG (naar analogie met de vertaalslag die zij ook maken van op stapel staande Federale en Vlaamse wetgeving) en het Kenniscentrum (door in de nieuwsbrief Europese informatie thematisch voor te sorteren en op maat van de ‘eindgebruiker’ op te stellen) om dit ‘schoteltje’ klaar te maken.

De vraag wordt gesteld of er niet veel te leren valt van buitenlandse voorbeeldsteden. Dit wordt niet tegengesproken maar wel genuanceerd. Waarom een bezoek brengen aan Malmö als de Europawerking van bijvoorbeeld Gent bij de andere centrumsteden nauwelijks is bekend? Is het dan niet logischer om in eerste instantie een aantal intervisiemomenten te organiseren? In ieder geval heeft de aanpak die in Gent wordt gehanteerd wel al vruchten afgeworpen. Daar is een ‘shared service center’ ontwikkeld binnen de cel Internationale Samenwerking/Strategische subsidies met als doel vakspecialisten uit de verschillende beleidsdomeinen in een vroeg stadium te betrekken bij Europese subsidiedossiers. Een 14-tal

stadsmedewerkers screent verschillende oproepen en verzorgt in een voortraject de koppeling met de meest relevante stadsdiensten voor de betreffende 'call'. Europees beleid wordt in Gent dus in de meeste gevallen opgevolgd als er vroeg of laat een financiële return verwacht kan worden.

Een belangrijke speler die niet in elke stad tot zijn recht komt is het OCMW. In Genk of Antwerpen bijvoorbeeld is er een directe lijn tussen stad en OCMW, terwijl in andere steden de doorstroming van informatie en de keuze voor een gemeenschappelijke aanpak veel minder evident zijn. Het komt er op in om stadsintern de violen gelijk te stemmen en maximale uitwisseling op gang te brengen.

Begin 2013 start een nieuwe lokale bestuursperiode. Zijn er in de aanloop gesprekken gevoerd, voorstellen geformuleerd die de stadsbrede inbedding van Europa en de Europawerkers in de stedelijke organisatie moet mogelijk maken/versterken? Zo ja, welke gedachten leven daar rond, welke formules liggen op tafel of staan ter discussie?

Het creëren van draagvlak binnen de stad is makkelijker als je kan buigen op medewerkers met Europese ervaring of kan terugvallen op politiekers met een uitgesproken 'Europees' profiel. Ook de spreekwoordelijke wortel van de subsidies kan een Europa-reflex mogelijk maken bij bepaalde stadsdiensten. In het licht van de opstartende beheers- en beleidscyclus is het cruciale om binnen de eigen meerjarenplannen zicht te krijgen op Europese initiatieven of verplichtingen op korte en middellange termijn. Daarom is ook voor de stadssecretaris een bijzondere rol weggelegd om mee de Europeanisering van de stadsorganisatie waar te maken.

Welke rol moet/kan het Kenniscentrum hierin spelen? En wat betekent dit voor de agenda van de interstedelijke reflectiegroep Europa?

Het doel van het Kenniscentrum is het Europabewustzijn/draagvlak in alle centrumsteden te versterken. Maatwerk is dus een belangrijk ordewoord. In sommige, grotere, steden leeft niettemin het gevoel dat door de verschillen in capaciteit en expertise, of door het feit dat sommige steden onvoldoende continuïteit hebben kunnen inbouwen, het aanbod van het Kenniscentrum dreigt samen te vallen met de grootste gemeenschappelijke deler. Sommige 'Europa-specialisten' blijven daardoor tijdens de bijeenkomsten van de reflectiegroep of in een opleidingssessie op hun honger. Deze steden bepleitten geen Kenniscentrum met twee snelheden maar wel dat de lat hoger wordt gelegd. Ze vinden dat het aanbod open kan blijven voor iedereen maar dat er in de informatie- of opleidingsmomenten een verdiepingsslag nodig is. De meeste aanwezigen kunnen daarmee instemmen, wel wijzen sommigen op het relatieve belang van de schaalgrootte. In hun ogen zijn engagement, gedrevenheid en ambitieniveau de belangrijkste randvoorwaarden voor een versnelde Europeanisering van de stad. Tot slot wordt opgemerkt dat het belangrijk is dat er gemandateerde mensen rond de tafel zitten. Als er stevast moet gewacht worden op de politieke besluitvorming in stad x of y is het moeilijk om op een redelijke termijn tot een gemeenschappelijk en gedragen standpunt te komen.

OPMERKINGEN EN SUGGESTIES TER AFRONDING

Op het einde van de workshop krijgt elke deelnemer de kans om kort een aandachtspunt of suggesties op tafel te leggen. Vanuit Roeselare wordt gevraagd dat het Kenniscentrum blijvend de focus legt en aangeeft in welke dossiers Europa en de steden elkaar tegenkomen. Ook Aalst bepleit een gestructureerde informatiedoorstroming en koppelt daaraan de uitwisseling van goede praktijkvoorbeelden. Volgens hen is dat de beste manier is om steden die zich minder bewustzijn van de het belang van Europa te stimuleren. Brugge is voorstander voor bijkomende aandacht voor Europa op het Burgemeestersoverleg en ziet voor het Kenniscentrum een rol weggelegd bij het sensibiliseren van de verschillende vakspecialisten in de stad. Vanuit Antwerpen is er een concrete vraag om een Europa-opleiding te ontwikkelen voor de 28 kwaliteitscoördinatoren (plus eventuele andere sleutelfiguren) binnen de stad. Gent bepleit de 'Europeanisering' van de andere domeinen waarop het Kenniscentrum inzet (als voorbeeld wordt wonen genoemd). Turnhout wil graag dat er een inhaaltraject wordt

georganiseerd voor ‘Europawerkers’ die recent aan de slag zijn gegaan. Ook zij geloven sterk in de uitwisseling van goede praktijkvoorbeelden. Kortrijk kan zich aansluiten bij de vraag van Turnhout voor een opleiding voor beginners maar wenst daaraan modules te koppelen voor gevorderden. De VGC wil dat het Kenniscentrum verder inzet op kennis- en ervaringsuitwisseling. De VVSG wijst op het belang van goede werkafspraken voor het verder op punt stellen van de dienstverlening. Hasselt houdt een pleidooi om het voor iedereen zo makkelijk mogelijk te maken. Genk onderschrijft het belang van behapbare werkpakketen en de noodzaak van een duidelijke rolverdeling voor intermediaire organisaties zoals Vleva, VVSG en het Kenniscentrum. Vanuit Sint-Niklaas tot slot is er een pleidooi voor meer gethematiseerde nieuwsbrieven.

Lijn 3

Wonen in de stad

Thema 1

Stadscontract Wonen continueren maar focussen

De Vlaamse Regering heeft op 21 december 2007 met elk van de 13 centrumsteden een Stadscontract afgesloten. De dertien Vlaamse centrumsteden hebben voor het collectief luik het thema 'wonen' als prioritair beleidsthema naar voor geschoven. De nadruk ligt daarbij op het verruimen en het faciliteren van de stedelijke regierol inzake het lokale woonbeleid, met inbegrip van meer afgestemde maatregelen vanuit het Vlaams en het federaal beleidsniveau.

Vijf actieterreinen staan daarbij centraal: aansturing van sociale woonprojecten, afstemming tussen de beleidsdomeinen Wonen en Welzijn, een stedelijk fiscaal instrumentarium, een stedelijk grond- en pandenbeleid en een versterking van de private huurmarkt. Voor elk van de vijf thema's van het stadscontract Wonen is een aparte werkgroep opgericht. Daarnaast is er nog een werkgroep, 'complexe projecten/enveloppefinanciering', opgericht. Het overzicht van de werkzaamheden van de werkgroepen kan je [hier](#) vinden.

Het stadscontract Wonen loopt eind 2012 af. Veel steden ervaren de woonproblematiek nog steeds als prangend en actueel. Betaalbaar en kwaliteitsvol wonen blijft een grote uitdaging. Het voorstel is dat we tot 2014 (eindpunt van de zittende Vlaamse regering) verder werken rond het thema wonen maar focussen op twee thema's: fiscaliteit en enveloppefinanciering sociale huisvesting. Voor de andere drie thema's zorgen we voor nazorg maar wordt de werking minder intensief.

Vragen

- Kunnen steden zich al dan niet vinden in bovenstaande keuzes?
- Zo ja, opteren we voor die verlenging voor een nieuw addendum bij het stadscontract wat een goedkeuring door de nieuwe gemeenteraden inhoudt of denken we na over een andere vorm om de afspraken met de Vlaamse regering te formaliseren? Leven er voorstellen over zo'n alternatief?

Thema 2

Enveloppefinanciering als instrument om regierol te realiseren

De stad wil de regisseur zijn van het lokaal (sociaal) woonbeleid maar beschikt daarvoor vandaag niet over de nodige hefbomen en instrumenten. Zeker op het vlak van het lokaal sociaal woonbeleid kunnen steden onvoldoende sturend optreden en beschikken ze niet over middelen om geïntegreerd te werken. Dat gebrek manifesteert zich enerzijds bij gemengde sociale woonprojecten waarbij sociale huurwoningen, sociale koopwoningen, bescheiden woningen, private woningen en infrastructuur worden gerealiseerd in één woonproject, anderzijds in stadsvernieuwingsprojecten waarbij naast (sociaal) wonen ook nog andere functies worden gerealiseerd, zoals bv. kinderopvangvoorzieningen, scholen, sportinfrastructuur, ...

Bij zo'n gemengde projecten zijn niet enkel verschillende actoren betrokken, er zijn ook verschillende regelgevingen van toepassing. Daardoor ontstaan afstemmings- en coördinatieproblemen waar de stad nauwelijks of geen vat op heeft. Die afstemmings- en coördinatieproblemen leiden tot een minder vlotte projectontwikkeling op het terrein en tot soms lange doorlooptijden van projecten. Het Burgemeestersoverleg van de 13 centrumsteden heeft intussen beslist dat het Kenniscentrum onderzoekt

Kenniscentrum Vlaamse Steden

Denkdag 23 oktober 2012

Pagina 42 van 47

onder welke vorm en voorwaarden de Vlaamse financiële bijdrage aan sociale woonprojecten via ‘een enveloppe’ kan ter beschikking gesteld worden van de steden. Dat zou moeten leiden tot een meer geïntegreerd woonbeleid op stedelijk niveau.

Vragen

- Vlaanderen zal ongetwijfeld kwaliteitsvoorwaarden stellen voor het financieren en verleggen van de beslissingsmacht naar het lokale niveau. Welke voorwaarden zouden wenselijk / redelijk zijn?
- Wat zijn de gevolgen voor de stad mocht de enveloppefinanciering ingang vinden? Wat impliceert die keuze aan lokale politieke condities; hebben steden daarvoor de nodige ambtelijke capaciteit; wat betekent dat voor de relatie met de andere woonactoren?

Thema 3

Een stedelijk fiscaal instrumentarium

De fiscaliteit is een van de grote aandrijvers van het gedrag van mensen op de woonmarkt. Het afgelopen jaar heeft onderzoek van Carine Smolders e.a. klaarheid gebracht over de sturende kracht van binnengemeentelijke differentiatie van de OVV, over de impact van de vervennootschappelijking op de lokale fiscaliteit, en over de relatie tussen het KI en de woningprijzen in de centrumsteden. De studie bevatte ook een eerste verkenning naar de mogelijkheden om het kadastraal inkomen als basis van verschillende vastgoedbelastingen te vervangen door de marktwaarde van een woning, zoals in Nederland het geval is. Een voorstel tot vervolgonderzoek rond een alternatieve grondslag voor de OOV en rond de effecten van de vervennootschappelijking op de fiscale capaciteit van de centrumsteden werden intussen ingediend bij het team stedenbeleid.

Het aanwenden van de stedelijke woongerelateerde fiscale instrumenten vraagt een vlotte beschikbaarheid en deling van data van de Vlaamse of federale overheid. Voor een vlottere gegevensdeling en –uitwisseling dienen er samenwerkingsverbanden uitgebouwd te worden.

De vragen rond het thema fiscaliteit werden reeds opgelijst binnen de werkgroep fiscaliteit, het dagelijks bestuur en het Burgemeestersoverleg en zijn nog verre van opgelost. Die vragen zullen verder opgevolgd en uitgewerkt worden.

Thema 4

Nazorgtraject voor de werkgroepen: versterken van de private huurmarkt - afstemmen van de beleidsdomeinen Wonen en Welzijn - een stedelijk grond- en pandenbeleid

Het aanbod, de betaalbaarheid en de kwaliteit van de private huurmarkt blijven problemen in alle steden. De bevolkingsprognoses voorspellen een bevolkingsgroei in onze steden. Dit resulteert in een nood aan bijkomende woningen, ook huurwoningen. De bevolkingstoename gaat ook gepaard met maatschappelijke fenomenen als vergroening, vergrijzing, verzilvering, gezinsverdunning, toename van nieuw samengestelde gezinnen en buitenlandse migratie. Deze fenomenen vereisen een voldoende gevarieerd woonaanbod, ook op de huurmarkt

De vergrijzing en verzilvering, de vergroening, de gezinsverdunning, ... vergen een aangepast woonbeleid én welzijn- of zorgbeleid. Dit vraagt om een geschikt aanbod van woningen en een geschikte woonomgeving voor deze specifieke doelgroepen, in combinatie met ondersteuning in de zorg. Onder andere op aansporen van de steden is er op Vlaams niveau een afsprakenkader tot stand gekomen dat een betere afstemming en samenwerking tussen Wonen en Welzijn beoogt. Dit

afsprakenkader kent ook zijn weerslag op de steden (o.a. preventieve woonbegeleiding, assistentiewoningen, lokale toewijzingsreglementen, experimenten Wonen/Welzijn, ..).

Het grond- en pandenbeleid is sterk gewijzigd door de implementatie van het Decreet Grond- en Pandenbeleid. Steden worstelen soms nog met bepaalde aspecten in de toepassing van dit decreet en haar uitvoeringsbesluiten.

De voorbije jaren werden werkgroepen opgericht die meteen ook functioneren als kleine netwerken van ambtenaren die binnen de steden voor dezelfde problemen en opgaven staan.

We willen met de nazorg zowel zorg dragen voor het onderhouden van het netwerk als de knelpunten / vragen binnen inhoudelijke thema's van de werkgroepen verder bespreekbaar houden.

Vragen

- Wat zou in zo een nazorgtraject zeker aan bod moeten komen, de nodige aandacht moeten krijgen?

Thema 1: Stadscontract Wonen continueren maar focussen

De Vlaamse Regering heeft op 21 december 2007 met elk van de 13 centrumsteden een Stadscontract afgesloten. De dertien Vlaamse centrumsteden hebben voor het collectief luik het thema ‘wonen’ als prioritair beleidsthema naar voor geschoven. Het addendum bij het collectief luik 'Wonen' bevat de afspraken tussen de 13 centrumsteden en de Vlaamse overheid. Vijf actieterreinen staan daarbij centraal: aansturing van sociale woonprojecten, afstemming tussen de beleidsdomeinen Wonen en Welzijn, een stedelijk fiscaal instrumentarium, een stedelijk grond- en pandenbeleid en een versterking van de private huurmarkt.

Het stadscontract Wonen loopt eind 2012 af. Veel steden ervaren de woonproblematiek nog steeds als prangend en actueel. Betaalbaar en kwaliteitsvol wonen blijft een grote uitdaging voor de steden. De vraag dringt zich dan ook op of en op welke wijze het Stadscontract Wonen kan gecontinueerd worden.

Tot 2014 (einde legislatuur VR) blijven werken rond wonen ?

Sommige steden hebben uitdrukkelijk gesteld dat het afbouwen van de werking van het KCVS rond het thema wonen na 2014 geen goede zaak zou zijn. Ze pleiten ervoor dat de werking ook na 2014 wordt verdergezet en dat er wordt doorgewerkt tot er meer tastbare resultaten op het terrein zijn. Andere steden hebben zich niet echt uitgesproken over het eindpunt van de werking en wijzen erop dat de rol van het KCVS na 2014 zou kunnen veranderen (zie verder).

Vorm voor de verlenging van het stadscontract?

De gespreksgroep heeft zich niet uitgesproken over welke vorm de verlenging van het stadscontract moet aannemen.

Focussen op fiscaliteit en enveloppefinanciering in de sociale huisvesting en een nazorgtraject organiseren voor de overige thema's?

Sommige steden vinden het nog te vroeg om bepaalde thema's af te bouwen omdat het beleid in hun stad op die vlakken nog maar in de startblokken staat en pleiten ervoor om alle thema's verder te behandelen. De meeste steden kunnen zich echter vinden in het voorstel om het stadscontract te focussen op een aantal thema's.

Nagenoeg alle steden konden zich vinden in het voorstel om verder te werken rond enveloppefinanciering. In de gespreksgroep was er echter geen animo om het stadscontract te focussen op fiscaliteit. Men zou liever meer aandacht besteden aan de thema's waarvoor een nazorgtraject wordt voorgesteld.

Rol van het KCVS op het thema “wonen”? Ook na 2014.

Zijdelings is in de gespreksgroep ook de rol van het KCVS aan bod gekomen. Tot heden wordt het netwerk tussen de deelnemers aan de interstedelijke werkgroepen als een grote meerwaarde ervaren. De werkgroepen bieden een platform waar de steden hun kennis en ervaring delen met elkaar en waar de steden leren van de processen die andere steden initiëren. Eenmaal het stadscontract Wonen in 2014 eindigt, zou de rol van het KCVS op het vlak van wonen kunnen wijzigen. Er werd geopperd om aan het KCVS een meer ondersteunende en coördinerende rol toe te kennen. Het beantwoorden van concrete vragen, een praktisch ondersteunende rol, ... zijn dan taken die door andere actoren zoals de VVSG, de Vlaamse overheid, het Steunpunt Wonen, ... kunnen opgenomen worden.

Thema 2: Enveloppefinanciering als instrument om regierol te realiseren

De stad wil de regisseur zijn van het lokaal (sociaal) woonbeleid maar beschikt daarvoor vandaag niet over de nodige hefboomen en instrumenten. Zeker op het vlak van het lokaal sociaal woonbeleid kunnen steden onvoldoende sturend optreden en beschikken ze niet over middelen om geïntegreerd te werken.

Het Burgemeestersoverleg van de 13 centrumsteden heeft intussen beslist dat het Kenniscentrum onderzoekt onder welke vorm en voorwaarden de Vlaamse financiële bijdrage aan sociale woonprojecten via *'een enveloppe'* kan ter beschikking gesteld worden van de steden. Dat zou moeten leiden tot een meer geïntegreerd woonbeleid op stedelijk niveau.

Enveloppefinanciering, een geschikt instrument om de regierol in het lokaal sociaal woonbeleid te versterken?

De Steden pleiten ervoor om meer instrumenten in handen te krijgen om een grotere impact te hebben op de sociale huisvesting in hun stad. De regierol is nu in theorie toegekend aan de stad maar zit in feite gespreid over de sociale huisvestingsmaatschappij (die instaat voor de bouw van de sociale woning) en de VMSW (die verantwoordelijk is voor de aanleg van de publieke ruimte). De afstemming tussen enerzijds de bouw van de sociale woning en anderzijds de aanleg van de publieke ruimte moet in handen komen van de stad.

De steden zien de enveloppefinanciering als een goede piste om hun regierol in het lokaal sociaal woonbeleid te versterken. Van de enveloppefinanciering wordt eveneens verwacht dat de sociale huisvestingsprojecten sneller worden gerealiseerd. De steden zijn er dan ook voorstander van dat het KCVS in de toekomst verder inzet op de ontwikkeling van dit instrument.

Welke vorm?

Welke vorm de enveloppefinanciering kan aannemen, staat nog ter discussie. In de gespreksgroep werden verschillende aspecten belangrijk geacht:

- Keuzevrijheid voor de stad: de stad moet de vrijheid hebben om zelf te kiezen of ze in een systeem van enveloppefinanciering wil stappen;
- Een convenant of een overeenkomst tussen de Vlaamse regering en de stad (zoals dit bv. het geval is in de monumentenzorg);
- Voor de duur van een lokale legislatuur (voor een langere termijn dan de legislatuur van de Vlaamse regering): continuïteit is belangrijk;
- Duidelijke afspraken met de Vlaamse regering over de financiering waarbij de stad de financiering van een afgesproken programma gegarandeerd krijgt;
- De financiële middelen kunnen bij de Vlaamse overheid geparkeerd blijven of overgeheveld worden naar de stad;
- Lokale afspraken tussen de stad, de sociale huisvestingsmaatschappijen en de andere actoren (in het kader van het Decreet Grond- en Pandenbeleid) over het programma dat men wil realiseren.

Kwaliteitsvoorwaarden verbinden aan de enveloppefinanciering?

De steden dringen erop aan om geen of zo weinig mogelijk voorwaarden te koppelen aan de enveloppefinanciering. De werklast voor de steden moet beperkt blijven, de enveloppefinanciering mag de steden niet in een administratieve dwangbuis dwingen.

Er bestaan nu reeds kwaliteitsnormen in de sociale woningbouw. Mogelijks wil de Vlaamse overheid deze normen blijven hanteren. Over deze kwestie waren er in de gespreksgroep geen uitgesproken meningen.

Mogelijke gevolgen van de enveloppefinanciering op de stadsorganisatie?

De steden wensen dat de enveloppefinanciering geen bijkomende werklast (of toch zo weinig mogelijk) voor hun organisatie meebrengt.

Thema 3: Een stedelijk fiscaal instrumentarium

Het afgelopen jaar heeft onderzoek van Carine Smolders e.a. klaarheid gebracht over de sturende kracht van binnengemeentelijke differentiatie van de OVV, over de impact van de vervennootschappelijking op de lokale fiscaliteit, en over de relatie tussen het KI en de woningprijzen in de centrumsteden. De studie bevatte ook een eerste verkenning naar de mogelijkheden om het kadastraal inkomen als basis van verschillende vastgoedbelastingen te vervangen door de marktwaarde van een woning, zoals in Nederland het geval is. Een voorstel tot vervolgonderzoek rond een alternatieve grondslag voor de OOV en rond de effecten van de vervennootschappelijking op de fiscale capaciteit van de centrumsteden werden intussen ingediend bij het team stedenbeleid.

Vervolgstudies als blijvend thema van de interstedelijke werkgroep?

Het merendeel van de steden vindt het belangrijk dat er vervolgstudies plaatsvinden maar plaatst vraagtekens bij het belang van deze studies voor het thema Wonen: waarom verder werken op WOZ en de vervennootschappelijking, waar zit de link met wonen? De gespreksgroep dringt aan op het verbinden van concrete voorstellen en maatregelen vanuit de Vlaamse en federale overheid aan de onderzoeksresultaten. De meeste steden vinden het niet nuttig dat de werkgroep verder inzet op deze studies zolang er geen concrete resultaten aan verbonden zijn. Er wordt gesuggereerd om deze studies op een ander forum zoals bv. het Burgemeestersoverleg of de VVSG te laten opvolgen. De gespreksgroep wil bij het continueren van het Stadscontract Wonen minder focussen op het fiscaal instrumentarium.

Thema 4: Nazorgtraject voor de werkgroepen: versterken van de private huurmarkt - afstemmen van de beleidsdomeinen Wonen en Welzijn - een stedelijk grond- en pandenbeleid

De voorbije jaren werden werkgroepen opgericht die meteen ook functioneren als kleine netwerken van ambtenaren die binnen de steden voor dezelfde problemen en opgaven staan.

We willen met de nazorg zowel zorg dragen voor het onderhouden van het netwerk als de knelpunten / vragen binnen inhoudelijke thema's van de werkgroepen verder bespreekbaar houden.

Welke thema's dienen aan bod te komen in het nazorgtraject?

De gespreksgroep drong er sterk op aan dat het KCVS haar werking focust op thema's die nauw aansluiten op het werk van de ambtenaren op de werkvloer en die een antwoord geven op de concrete uitdagingen waarvoor de steden staan.

Volgende vraagstukken werden naar voren geschoven:

- De link tussen wonen en mobiliteit
- Slim verdichten
- De uitdagingen die de demografische evolutie op het vlak van wonen meebrengt
- Energiezuinig wonen
- Innovatieve woonvormen, nieuwe woontypologieën, groepswonen, ...en de knelpunten

Er was een vrij grote eensgezindheid om de werking van de werkgroepen "Grond- en Pandenbeleid" en "Private Huurmarkt" te blijven verder zetten. Over een nazorgtraject voor de werkgroep "Wonen-Welzijn" bestond er minder consensus: voor de ene mocht dit worden afgerond terwijl dit voor de andere mocht verder gezet worden.